

16 ŞABAN 1150/9 ARALIK 1737 TARİHLİ BİR MÜKEYYİFAT MÜNAZARASI: 'HİKÂYET-İ CEMİYYET-İ MÜKEYYİFÂT-I ÂLEM VE MÜBÂHASE VE MÜCÂDELE'

Fatih ÜLKEN*

ÖZ

Edebî münazara, yeryüzündeki pek çok edebî gelenekte olduğu gibi, Türk edebiyatında da yaygın ve popüler olan bir türdür. Bu türün Türk edebiyatındaki en özgün ve en dikkat çekici örnekleri afyon, berş, esrar, boza, şarap, arak, kahve gibi keyif verici maddelerin teşhis ve intak sanatları yardımıyla birbirlerine karşı üstünlüklerini iddia ve ispat etmeye çalıştıkları mükeyyifat münazaralarıdır. Bu yazı, konu ile ilgili kaynaklarda bahsi geçen ama bugüne kadar üzerinde müstakil bir çalışma yapılmamış olan Hikâyet-i Cemiyet-i Mükeyyifât-ı Âlem ve Mübâhase ve Mücâdele adlı mükeyyifat münazarasını ele almaktadır. Taksim Atatürk Kitaplığı'ndaki 182 varaklık bir hikâye mecmuasının 35b-49a varakları arasında yer alan ve manzum-mensur karışık olarak kaleme alınmış olan Hikâyet-i Cemiyet-i Mükeyyifât-ı Âlem ve Mübâhase ve Mücâdele; afyon, berş, esrar, boza, tütün, şarap, cezve (kor ateş), müselles, bal likörü, elma likörü, mukim, maddetü'l-ferah, arak ve kahveden oluşan on dört keyif verici madde ile var olan mükeyyifat münazaraları içinde keyif verici madde kadrosu en geniş olanıdır. Eser ayrıca kahve ile bade arasındaki üstünlük mücadelesinin bir sonuca bağlanmamasından dolayı diğer mükeyyifat münazaralarının aksine sonuçsuz münazara (inconclusive debate)lar sınıfında yer alır. Bu yazıda nevi şahsına münhasır özellikleri nedeniyle diğer mükeyyifat münazaraları arasında temayüz eden Hikâyet-i Cemiyet-i Mükeyyifât-ı Âlem ve Mübâhase ve Mücâdele adlı mükeyyifat münazarası ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Edebî Münazara, Mükeyyifat, Mükeyyifat Münazarası.

A MUKEYYIFAT (PLEASURE-INDUCING SUBSTANCES) DEBATE WRITTEN ON DECEMBER 9, 1737: 'HİKÂYET-İ CEMİYYET-İ MÜKEYYİFÂT-I ÂLEM VE MÜBÂHASE VE MÜCÂDELE'

ABSTRACT

This article deals with such a pleasure-inducing substances debate named Hikâyet-i Cemiyet-i Mükeyyifât-ı Âlem ve Mübâhase ve Mücâdele which is mentioned in the related sources but has not been studied independently to date. Hikâyet-i Cemiyet-i Mükeyyifât-ı Âlem ve Mübâhase ve Mücâdele, which is among the 35b-49a leaves of a 182-leaf story collection in Taksim Atatürk Library and written in a mixed verse and prose, with its fourteen pleasurable items (opium, berş, marijuana, boza, tobacco, wine, glowing fire, müselles, mead, apple liqueur, mukim, maddetü'l-ferah, arrack, coffee) among the pleasure-inducing substances debates the number of pleasurable items is the largest one. The work is also in the class of inconclusive debates, unlike the other pleasure-inducing substances debates, as the struggle for superiority between coffee and wine was not concluded. In this article, the pleasure-inducing substances debate titled Hikâyet-i Cemiyet-i Mükeyyifât-ı Âlem ve Mübâhase ve Mücâdele which stands out among the other pleasure-inducing substances debates due to its unique characteristics was discussed and the work was introduced to the world of science with its translated text.

Keywords: Literary Debate, Pleasure-inducing Substances, Pleasure-inducing Substances Debate.

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 01.02.2022; Yayına Kabul Tarihi: 01.05.2022

* Dr. Öğr. Üyesi, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İZMİR; ORCID: 0000-0003-2172-6954, E-posta: sukru.fatih.ulken@ege.edu.tr

Giriş

Latin yazınında 'Altercatio', 'Conflictus', 'Disputatio'; İtalyan yazınında 'Contrasto'; Fransız yazınında 'Tenson', 'Jeu parti', 'Debat', 'Partimen'; Alman yazınında 'Streitgedicht' ve 'Streitgespräch' gibi adlarla karşımıza çıkan münazara, birbiriyle ilgili, çoğu kez de karşıt iki ya da daha çok nesne ya da kavramın kişileştirilip (teşhis) *zebân-ı hâl* ile konuşturulması (intak) yoluyla oluşan bir yazı türüdür (Tezcan, 1983, s. 49).

Edebî münazara olarak adlandırılan bu tür, yeryüzündeki diğer birçok edebî gelenekte olduğu gibi Türk edebiyatında da yaygın ve popülerdir (Aynur, 2020, s. 283). Bu yaygın ve popüler türün Türk edebiyatındaki bilinen en eski örneği Kaşgarlı Mahmud'un 1072-1074 yılları arasında Bağdat'ta kaleme aldığı Türkçe-Arapça bir sözlük olan *Divânü Lügâti't-Türk*'teki "Yazla Kışın Münazarası"nı yansıtan dörtlüklerdir (Diriöz, 2016, s. 126; Aynur, 2020, s. 283). "Türk edebiyatının olduğu kadar doğu edebiyatının da ilk örnekleri arasında yer alabilecek olan bu örnekten sonra Türkçenin farklı sahalarında XV. yüzyıl ve sonrasında çeşitli konularda münazaralar kaleme alınmıştır." (Aça vd. 2009, s. 370-371)

Münazara, türlü mevzuları içine alan ve karşılıklı fikir ve temayüllerin çarpıştırılması için istifade edilen edebî bir tür (Gökyay, 1940, s. 74) olduğu için münazaralara, canlı, cansız, müşahhas, mücerret her varlık konu olabilmıştır (Diriöz, 2016, s. 127). Afyon, esrar, berş, boza, şarap, arak, kahve ve benzeri keyif verici maddelerin teşhis ve intak sanatları yardımıyla birbirlerine karşı üstünlüklerini iddia ve ispat etmeye çalıştıkları mükeyyifat münazaraları, Türk münazara edebiyatında en çok işlenen konuların başında gelmektedir (Benli, 2019, s. 137).

Türk edebiyatının en özgün ve en dikkat çekici münazara örnekleri olan keyif verici maddeler hakkında yazılmış mükeyyifat münazaralarının çoğu yayımlanmış olsa da (Benli, 2019, s. 138) hâlâ yayımlanmamış olanları da mevcuttur. Biz bu yazımızda Yılmaz (2013, s. 690), Benli (2021, s. 219-222) ve Aynur (2020, s. 292)'un çalışmalarında bahsi geçen ama üzerinde müstakil bir çalışma yapılmamış olan *Hikâyet-i Cemiyet-i Mükeyyifât-ı Âlem ve Mübâhase ve Mücâdele* adlı mükeyyifat münazarasını incelemeye çalışacağız.

1. Hikâyet-i Cemiyet-i Mükeyyifât-ı Âlem ve Mübâhase ve Mücâdele

Taksim Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları K. 633 numarada bulunan 210x150 mm. ölçülerindeki 182 varaklık bir hikâye mecmuasının¹ beşinci eseri olarak 35b-49a varakları arasında yer alan *Hikâyet-i Cemiyet-i Mükeyyifât-ı Âlem ve Mübâhase ve Mücâdele* -bundan sonra *Hikâyet-i Cemiyet-i Mükeyyifât-ı Âlem* olarak anılacaktır-, on dört keyif verici maddenin Tahayyülat sancağının İşret-âbâd sahrasında âlemin keyif verici maddeleri için inşa edilmiş bir kasırda temsilcileri vasıtasıyla "azim mübahase ve mücadele ettiği" bir mükeyyifat münazarasıdır.

¹ Mecmuanın muhtevası şu şekildedir: "1. Hikâyet-i Horasan Padişahı (1-7 yk.). 2. Hikâyat-ı Hoca Nasreddin (8-10b yk.). Sonunda 10b-12a yk. arasında da bir hikâye var. 3. Nasihatname "manzum" (12b-31b yk.). 4. Hikâyat-ı Hoca Nasredin (32a-33b yk.). Sonunda 33b-34b arasında noksan bir hikâye, 35a'da müfredler var. 5. Hikâyet-i cemiyet-i mükeyyifat âlem ve mubahase ve mücadele (35b-49a yk.) Sonunda 49b de şiir var. 6. Hikâyet-i Sultan Mahmud ile vezirleri (50a-55b yk.) başka hikâyeler var. 7. Kitab-ı gül-i ve duhter-i şah-ı Yemen (57b-77a yk.) 77b-81a yk. arasında hikâye ve şiirler var. 8. Hikâyat-ı acaib ve masnuat-ı garaib (81b-97b yk.) 9. Hikâyet-i Lokman Hekim (98a-101a yk.) 10. Hikâyet-i "Hırsız Kadı'yı mesele ile soyar" (102b-108b yk.) sonu noksan. 109-111 yk. arasında baş tarafı olmayan bir hikâye var. 11. Hikâyet-i padişah ve derviş (111b-113a yk.). 12. Hikâyet-i padişah ve Hızır (113b-116a yk.) Sonunda müfredler var. 13. Hikâyet-i padişah ve dülger (117a-130b yk.) Sonu noksan, 131. yk. boş. 14. Hikâyet-i kadı (132b-136a yk.) 15. Hikâyet-i karayılan (5) (136b-137a yk.). Sonu noksan. 139a'da müfredler var. 16. Şiir (140a-153b yk.). Sonunda müfredler. 17. Kitab Ebu Ali Sinan (155b-180b yk.). Sonunda 1 yk. müfredler, 1 yaprakta da iki latife var." (Bayraktar, 1994, II, s. 15)

Afyon, berş, esrar, boza, tütün, şarap, cezve (kor ateş), müselles, bal likörü, elma likörü, mukîm, maddetü'l-ferah, arak ve kahvenin üstünlük mücadelesine giriştiği 16 Şaban 1150/9 Aralık 1737 istinsah tarihli 14 varaklık bu mükeyyifat münazarası “*Sebeb-i tahrîr-i kalem ve mücib-i taştîr-i rakam budur ki ezmine-i sâbiķda bir gün mecma'a-i yârân ve gürûh-ı ihvân ve zümre-i ehl-i 'irfân ile hem-nişîn ü hem-şoĥbet olup esnâ-yı kelâmdan ōnra bu rûzigâr-ı 'âlemün meşakķatinden ve çarĥ-ı âlâmuñ ĥayretinden ve taĥî'atlaruñ küşâd olmayup melâlet (ü) kesâfesinden müzâkereye şürü' olındı* (Hikâyet-i Cem'iyet-i Mükeyyifât-ı Âlem, 35b)² satırlarıyla başlar, “*İmdi bilürsin bu fenâ dünyâda birkaç gün misâfirsin. Be-her-ĥâl gelen gider konan göçer. Be-her-ĥâl gerek Dârâ gerek Rüstem gerek Zâl 'âķiliseñ 'âlemün naķşın görüp meyl eyleme. Kōhne bir virânedür bünyâdı âb üstüdedir dimişler 'âķil olana kâfîdür bād.*” [49a] satırlarıyla son bulur.

Nesih hattıyla manzum-mensur karışık olarak kaleme alınmış ve ortasında eksik varakları olan bu mükeyyifat münazarasının müellifi ve telif tarihi belli değildir.

2. Hikâyet-i Cemiyet-i Mükeyyifât-ı Âlem'in Şahıs Kadrosu

Hikâyet-i Cemiyet-i Mükeyyifât-ı Âlem, on dört keyif verici madde ile mükeyyifat münazaraları içinde keyif verici madde kadrosu en geniş olandır (Benli, 2021, s. 222). Bu on dört keyif verici madde eserde, genelde edebî münazaraların özeldede ise mükeyyifat münazaralarının en karakteristik özelliklerinden biri olan cansız varlıkları ya da hayvanları, imgesel yaratıkları kişiler gibi davrandırma, canlandırma, onlara duygu, imge, devim gibi nitelikler kazandırma sanatı olan kişileştirme yoluyla karşımıza çıkarlar. Söz konusu on dört keyif verici maddenin eser içindeki karakterizasyonu müellif tarafından şu şekilde yapılmıştır:

Afyon: Münazarada afyonu temsil eden şahsın ismi *Efyun-ı Hezar-fen'*dir. Münazaranın yapılacağı kasra bir güruh askerle gelen, Haşimî elbiseler giymiş muhteşem bir kimse olarak tasvir edilmiştir. Bu kimsenin rikabında kiminin elinde yelpaze, kiminin elinde lüle, kiminin elinde fanus ve kiminin elinde ise kahve ibriği bulunan canlar vardır.

“...mükeyyifât-ı mezbürenün gelmelerine muntazır iken anı gördük bir gürûh 'asker zâhir oldı. Hâşimî tonlar ile ve mülebbes câmeler ile bir muhteşem kimesne rikâbında bunca cânlar kiminün elinde mirvaĥa ve kiminün elinde lüle ve kiminün elinde fânüs ve kiminün elinde ĥahve ibriĥi. Bunlar bir 'azametlü gelüp ol ĥaşr-ı dil-güşâduñ şadr-ı a'lâsına geçüp ĥarâr eylediler. Bunlaruñ birisine “Bu devletlü kimdür?” diyü su'âl eyledük. Bize gücile beyân eyledi. Meger bunuñ ismine **Efyün-ı Hezâr-fend** dirler imiş.” [36b-37]

Berş: Münazarada berşi temsil eden şahsın ismi *Berş-i Cihan-nüma'*dır. Gözlerine Hemedanî sürmeler çekmiş, süslü elbiseler giymiş, muhteşem bir siyahî kimse olarak tasvir edilmiştir. Bu kimsenin önünde siyahlar giymiş Zengibar askerleri vardır.

“Bundan ōnra bir gürûh daĥı zuhûr eyledi. Bunuñ tarzı andan a'lâ. Esvedü'l-levn Hemedânî sürmeler ile müzeyyen libâslar ile ve leşker-i Zengibâr-ı siyâh-püşân ile 'askerin önüne çeküp hezârân ihtişâm ile gelüp selâm virdükde Efyün-ı nâmdâr ayaga ĥalkup buña ta'zîm ü tekrîm idüp istiķbâl eyledükde ol ĥaşr-ı mezbürda yer gösterilüp bunlar daĥı zarîfâne geçüp ĥarâr eylediler. Meger bunlaruñ ismine **Berş-i Cihân-nümâ** dirler imiş.” [37a]

Esrar: Münazarada esrarı temsil eden şahsın ismi *Esrar-ı Sebze-puş'tur*. Münazaranın yapılacağı kasra yeşil sancaklar taşıyan yeşiller giymiş askerlerin eşliğinde

² Bundan sonra yazmadan yapılan alıntılarının varak numaraları [] içinde gösterilecektir.

gelen bu şahsın önünde ellerindeki sur ve nefirlerin sedası gökyüzüne ulaşan Bektaşiler vardır.

“Bundan sonra bir gürüh dağı zühür eyledi. Cümle ‘askeri yeşiller giymiş yeşil sancaklar ile öñünce Bektâşî külâhlar ile ellerinde şür u nefir şadâsı âsmâna peyveste olmuş ebyât (u) eş’âr okuyarak geldüklerinde Efyün ile Berş bunlara “Şafâ geldiñüz!” diyüp alt yanlarında yer gösterüp bunlar dağı geçüp karar eylediler. Meger ismine **Esrâr-ı Sebze-püş** dirler imiş.” [37a]

Boza: Münazarada bozayı temsil eden şahsın ismi *Buze-i Nabe-kar*’dır. Baştan aşağı beyazlar giymiş, ak sakallı, olgunlaşmamış bir ihtiyar olarak tasvir edilen bu kimsenin önünde beyaz bayraklar taşıyan Tatarlar bulunur. Bu kimsenin rikabında ise eşekçiler, katırcılar, deveçiler, hamallar hasılı bütün düşkünler vardır.

“Bundan sonra bir gürüh dağı zâhir oldu. İçlerinde bir ak şaşallu pîr-i nâpuhte cümle aklar giymiş öñünce Tâtâr tâ’ifesi beyâz bayraklar ile ve rikâbında eşekciyân ve katırciyân ve deveçiler ve hamallar ve nekbetler tâ’ifeleri bu kadar i’zâz u ikrâm ile geldükde muğaddem gelen mükeyyifâtlar buña dağı ma’alkerâhe istikbâl idüp yer gösterdiler. Anlar dağı şadra geçüp karar eylediler. Meger bunların ismine **Bûze-i Nâbe-kâr** dirler imiş.” [37b]

Tütün: Münazarada tütünü temsil eden şahsın ismi *Duhan-ı Ateş-perest*’tir. Bu şahıs münazaranın yapılacağı kasma içinde yetmiş iki milletin bulunduğu, hatta kadınların başka bir alay oluşturduğu, mavi sancaklar taşıyan kalabalık bir insan guruhuyla gelir. Sarı elbiseler giymiş bu şahsın rikabında ellerinde kargıdan yapılmış mızraklar, bellerinde sırmalı keseler olan zarif ve düşkün kimseler vardır.

“Bundan sonra bir gürüh dağı zâhir oldu. Sarı câmeler ile âsmâni sancaklar ile bunların içinde cemî’ millet mevcüd hattâ zenân tâ’ifesi başka alay olmuşlar. Rikâbında niçe zurefâ vü âlüfte kimseler ellerinde kargı nîzeler bellerinde şırmalı kîseler i’zâz (u) ikrâmla ve tarz-ı reftâr ile geldüklerinde cümle mükeyyifât buña dağı ta’zîm ü istikbâl idüp Efyün ile Berş arasında yer gösterilüp karar eylediler. Meger bunların ismine **Duñân-ı Ateş-perest** dirler imiş.” [37b]

Şarap: Münazarada şarabı temsil eden şahsın ismi *Şarab-ı Dil-güşa*’dır. Gül renkli camelere ve ateş renginde libaslara gark olmuş, kızıl yüzlü, kan benizli, gözünü kan bürümüş heybetli bir kimse olarak tasvir edilmiştir. Bir elinde çeng ve rebap diğer elinde ise çeşitli kebaplar bulunan ve Hamza gibi naralar atan bu şahıs, münazaranın yapılacağı kasma kırmızı elbiseler giymiş, kırmızı bayraklar taşıyan yetmiş iki milletten insanla birlikte gelir.

“Bunlardan sonra bir gürüh dağı zâhir oldu. Bunların dağı içinde cemî’ millet mevcüd. Kırmızı câmeler giymiş kırmızı bayraklar ile kızıl yüzlü kan beñizli ‘azîm heybetlü bir hûnî-çeşm kimesne içlerinde gülgünî câmeler ve âteşî libâslara müstağrak olmuş her biri beyt Hânçer elde tîg belde bâde serde sine hâk/Şehlevendüm tarz-ı hâşuñ âdemi eyler helâk mefhûmı üzere Hamzavârî na’ralar urup kûs-ı Halîl’e misâl sînesin döğerek bir elinde çeng (ü) rebâb bir elinde niçe kebâblar meydâna gelüp ‘aşk eyleyüp mehâbetle içeri girdükde cümle mükeyyifât-ı ‘âlem bunun heybetinden ayağa kalkup ta’zîm ü istikbâl idüp yir gösterince ol dağı cümle mükeyyifâtın üzerine geçüp mağrûrâne karar eyledi. Meger bunun ismine **Şarâb-ı Dil-güşa** dirler imiş.” [37b-38a]

Kor Ateş: Münazarada kor ateşi temsil eden şahsın ismi *Cezve-i Mümessek*’dir. Münazaranın yapılacağı kasma kırmızı elbiseler giymiş, kırmızı sancaklar taşıyan bir

güruhla birlikte gelen bu şahsın önünde kemal sahipleri yer almıştır. Askeri az olan bu şahsın rikabında ise kokuları insanın dimağını muattar eden mahbuplar vardır.

“Bundan sonra bir gürüh dağı zâhir oldu. Surh libâslar ile kırmızı sancaklar ile önünce kemâl şâhibleri ve rikâbında maḥbûblar var. Bunların misk gibi râyihaları dimâğı mu’atṭar eyler. Ammâ ‘askeri qalil. Tarz-ı şânile gelüp kaşr-ı mezbûra ‘urûc eyledükde cümle mükeyyifat buña dağı ta’zîm idüp yer gösterdiler. Edebâne geçüp karar eyledi. Meger bunun ismine **Cezve-i Mümessek** dirler imiş.” [38a-38b]

Müselles: Münazarada müsellesi temsil eden şahsın ismi *Müselles*’dir. Münazaranın yapılacağı kasma parlak kırmızı elbiseler giymiş, nakışlı kırmızı sancaklar taşıyan bir gürühla birlikte gelen bu şahsın rikabında zarif kimseler vardır.

“Bundan sonra bir gürüh dağı zâhir olup kırmızı canfes libâslar ile kırmızı münakkaş sancaklar ile rikâbında zurefâ bunlar dağı gelüp ‘aşk eyledükde yir gösterilüp geçüp edebâne karar eyledi. Meger bunun ismine **Müselles** dirler imiş.” [38b]

Bal Likörü: Münazarada bal likörünü temsil eden şahsın ismi *Bal Suyu*’dur. Münazaranın yapılacağı kasma bal sarısı elbiseler giymiş, turuncu sancaklar taşıyan bir gürühla birlikte gelen muhteşem bir kimsedir. Bu kimsenin önünde ve yanında mahbuplar vardır.

“Ba’dehu bir gürüh dağı zâhir oldu. İki muhteşem kimesne ‘aselî libâslar ile turuncu sancaklar ile önünce ve yanınca bunca maḥbûblar ile gelüp ‘aşk eyledükde bunlara dağı yir gösterilüp emîrâne geçüp karar eylediler. Meger bunların birine **Bal Suyu** ve birine Elma Suyu dirler imiş.” [38b]

Elma Likörü: Münazarada elma likörünü temsil eden şahsın ismi *Elma Suyu*’dur. Münazaranın yapılacağı kasma bal sarısı elbiseler giymiş, turuncu sancaklar taşıyan bir gürühla birlikte gelen muhteşem bir kimsedir. Bu kimsenin de önünde ve yanında mahbuplar vardır.

“Ba’dehu bir gürüh dağı zâhir oldu. İki muhteşem kimesne ‘aselî libâslar ile turuncu sancaklar ile önünce ve yanınca bunca maḥbûblar ile gelüp ‘aşk eyledükde bunlara dağı yir gösterilüp emîrâne geçüp karar eylediler. Meger bunların birine **Bal Suyu** ve birine **Elma Suyu** dirler imiş.” [38b]

Mukîm: Münazarada mukîmi temsil eden şahsın ismi *Mukim*’dir. Münazaranın yapılacağı kasma siyah sancaklar taşıyan bir gürühla birlikte gelen biri olarak tasvir edilmiştir. Misk renginde siyah elbiseler giymiş bu kimsenin rikabında çok sayıda zarif kimse vardır.

“Bundan sonra bir gürüh dağı zâhir oldu. İki zarîf kimse miskî libâslar ile siyâh sancaklar ile rikâblarında bir niçe zurefâ tarz-ı reftâr ile gelüp içeri girdüklerinde cümle mükeyyifat bunlara ta’zîm idüp Berşile Duḥân arasında yer gösterdiler. Geçüp zarîfâne karar eylediler. Meger bunların birine **Mukîm** ve birine Mâddetü’l-Ferah dirler imiş.” [38b-39a]

Mâddetü’l-Ferah: Münazarada mâddetü’l-ferahı temsil eden şahsın ismi *Mâddetü’l-Ferah*’dır. Münazaranın yapılacağı kasma siyah sancaklar taşıyan bir gürühla birlikte gelen bir kimse olarak tasvir edilmiştir. Misk renginde siyah elbiseler giymiş bu kimsenin rikabında çok sayıda zarif kimse vardır.

“Bundan sonra bir gürüh dağı zâhir oldu. İki zarîf kimse miskî libâslar ile siyâh sancaklar ile rikâblarında bir niçe zurefâ tarz-ı reftâr ile gelüp içeri girdüklerinde cümle mükeyyifat bunlara ta’zîm idüp Berşile Duḥân arasında yer gösterdiler. Geçüp zarîfâne karar eylediler. Meger bunların birine **Mukîm** ve birine **Mâddetü’l-Ferah** dirler imiş.” [38b-39a]

Arak: Münazarada arağı temsil eden şahsın ismi *Arak-ı Tiz-tab'*dır. Münazaranın yapılacağı kasma beyaz elbiseler giymiş, beyaz bayraklar taşıyan bir grupla birlikte gelen bu kimsenin rikabında ağayane kimseler vardır.

“Bundan sonra bir grup dağı zahir oldu. Beyaz cämeler ile ve beyaz bayraklar ile ve gâyet sür'atle rikabında ağayâne kimseler gelüp buña dağı cümle mükeyyifât ta'zîm idüp yir gösterdiler. Şarâbuñ alt yanına geçüp karar eyledi. Bunuñ ismine '**Arak-ı Tiz-Tab'** dirler imiş.” [39a]

Kahve: Münazarada kahveyi temsil eden şahsın ismi *Kahve-i Can-feza'*dır. Sıcakkanlı, latif tenli, zarif sözlü esmer bir Hindistan ve Arabistan seyyahı olarak tasvir edilmiştir. Münazaranın yapılacağı kasma hepsi misk renginde (siyah) elbiseler giymiş, bal sarısı sancaklar ve zeytuni (kahverengiye çalan koyu yeşil) bayraklar taşıyan kalabalık bir insan topluluğuyla gelen bu kimsenin önünde kemal sahibi zarifler, rikabında ise vezirler, âlimler, salihler hasılı yetmiş iki millet vardır.

“Bundan sonra bir grup-ı 'azîm zühür eyledi ki muqaddem gelenlerün cümlesinden bunuñ 'askeri çok. Yemen şahı misâlinde ammâ esmerü'l-levn bir mu'azzez (ü) mükerrem kimse. Rikabında vüzerası 'uleması şulehâsı yetmiş iki millet mevcüd. Hindistân ve 'Arabistân seyyahı hanı ısıcağ teni latîf ve sözi zarîf seyrinde halâvet var. Cümlesi miskî libâslar 'aseli sancaklar ile zeytünî bayraklar ile önince kemâl şahibi zurefâlar ile bir heybetle ve bu tarz ile geldüklerinde cümle mükeyyifât ayağa kalkup ta'zîmle istikbâl idüp “Şafâ geldün ey zübde-i 'âlem ve şöhet-i benî Âdem! Senün vücuduñ bu cihân mülkine geleli bizüm yerimüz kalmadı.” diyüp koltuğuna girüp ol kaşr-ı cihân-nümâya çıkarduklarında Duğân ile Berş arasında yer gösterilüp geçüp mülükâne karar eyledi. Meger bunuñ ismine **Kahve-i Cân-fezâ** dirler imiş.” [39a-39b]

Eserde yer alan keyif verici maddelere ve onları temsil eden şahıslara dair yukarıda verilen bilgilere bir bütün olarak bakıldığında karşımıza şöyle bir tablo çıkar:

Keyif Verici Madde	Temsil Eden Şahsın İsmi	Kıyafeti	Bayrak ve Sancak Rengi	Önündeki Kimseler	Rikabındaki Kimseler	Tarzı ve Tavrı
Afyon	Efyün-ı Hezâr-fend	Hâşimî tönler ve mülebbes cämeler			cânlar	'azametlü
Berş	Berş-i Cihân-nümâ	Hemedâni sürmeler müzeyyen libâslar		leşker-i Zengibâr-ı siyâh-püşân		zarîfâne
Esrar	Esrâr-ı Sebze-püş	yeşiller giymiş	yeşil sancaklar	Bektâşî külâhlar		
Boza	Büze-i Nâbe-kâr	cümle aklar giymiş	beyâz bayraklar	Ṭâtâr tâ'ifesi	eşekciyân, kaçırcıyân, deveciler, hamallar, nekbetler tâ'ifeleri	
Tütün	Duğân-ı Ateş-perest	şarı cämeler	âsmâni sancaklar		niçe zurefâ vü âlüfte kimseler	tarz-ı reftâr ile
Şarap	Şarâb-ı Dil-güşâ	gülgünî cämeler âteşi libâslar	kırmızı bayraklar			mağrürâne
Kor Ateş	Cezve-i Mümessek	surh libâslar	kırmızı sancaklar	kemâl şahibleri	mağbûblar	tarz-ı şânile edebâne

Müselles	Müselles	kırmızı canfes libâslar	kırmızı münakkaş sancağlar		zurefâ	edebâne
Bal Likörü	Bal Şuyı	'aselî libâslar	turuncı sancağlar	mağbûblar		emîrâne
Elma Likörü	Elma Şuyı	'aselî libâslar	turuncı sancağlar	mağbûblar		emîrâne
Mukim	Muqîm	miskî libâslar	siyâh sancağlar		bir niçe zurefâ	tarz-ı reftâr ile zarîfâne
Maddetü'l-Ferah	Mâddetü'l-Ferah	miskî libâslar	siyâh sancağlar		bir niçe zurefâ	tarz-ı reftâr ile zarîfâne
Arak	'Arağ-ı Tiz-tab'	beyâz câmeler	beyâz bayrağlar		ağayâne kimseler	
Kahve	Ķahve-i Cân-fezâ	miskî libâslar	'aselî sancağlar zeytûnî bayrağlar	kemâl şâhibi zurefâlar	vüzerâsı 'ulemâsı şulehâsı yetmiş iki millet mevcüd	mülükâne

Tablo 1: Hikâyet-i Cemiyet-i Mükeyyifat-ı Âlem'in Şahıs Kadrosu

3. Hikâyet-i Cemiyet-i Mükeyyifat-ı Âlem'in Olay Örgüsü

Yukarıda özellikleri sayılan şahıslar –dolayısıyla keyif verici maddeler- şöyle bir olay örgüsü içinde yer alırlar:

3.1. Birinci Bölüm (Giriş): Geçmiş zamanlarda bir gün eserin müellifi can dostları ve samimi arkadaşları ile beraber oturmuş sohbet ediyorken söz dönüp dolaşp dehrin zorluklarına ve sıkıntılarına gelir. "Acaba bu aşağılık dünya bir kere olsun bizim istediğimiz şekilde döner mi ve bize şu hilekâr felektan bir kâm almak nasip olur mu yoksa böyle gam çölünde mahzun ve ayrılık cehenneminde mağbun (yolunu kaybetmiş, şaşırılmış) olup kalır mıyız?" diye konuşurlarken aralarından birisi dile gelip bu âlemin mamur ve abadan olması ve halk-ı âlemin gam ateşinden kurtulması için birkaç unsurun bir arada olması gerektiğini söyler ve o unsurları sayar: 1) Şer'-i şerifin hükümleri mutlaka uygulanmalı. 2) Sikke-i padişahî yerinde mamur olmalı. 3) Zulm olmamalı. 4) Rüşvet kalkmalı. 5) Devlete zarar gelmemesi için her şey yerli yerinde olmalı ve liyakata önem verilmeli. Ona göre vilayetlerin mamur, İslam askerinin kuvvetli ve bütün âlemin ferahfeza bir yer olması isteniyorsa bu unsurlara mutlaka riayet edilmelidir. Riayet edilmezse halk-ı âlemin gamdan ve mihnetden kurtulması mümkün değildir. Bu kişi konuşmasını "Bu işler bize lazım değildir. Bu işleri görmek padişahın, âlimlerin ve devlet ricalinin vazifesidir. Ben size seyr ü temaşa olunacak bir vadiden bahsedeyim." diyerek sürdürür ve "Eğer makul ise o vadiye gidip temaşa edelim." der. Orada bulunan bütün herkes "Makul!" der. O da onlara hitaben "Ben işitdüm ki Tahayyülat sancağında ve İşret-âbâd sahrasında mükeyyifat-ı âlem için büyük bir kasır inşa etmişler. Âlemin bütün keyif verici maddeleri orada toplanıp azîm mücadele ve mübahase edeceklermiş. Bundan daha güzel seyr ü temaşa olmaz." der ve akabinde "Oraya gidip o kasrı ve keyif verici yâranları seyretmek cana safa, ruha gıda değil midir?" diye sorar. Bütün yâran-ı safa bu soru şeklindeki teklifi makul görüp anılan yere gitmek için yola çıkar. Bir müddet gittikten sonra İşret-âbâd'a varırlar ve bir köşede oturup keyif verici maddeleri temsil eden şahısların kasra gelişlerini beklemeye başlarlar.

3.2. İkinci Bölüm (Hazırlık): Bir müddet bekledikten sonra bir grup askerinin geldiğini görürler. İçlerinde Haşimî giysiler giymiş muhteşem bir kimse vardır. Bu kimsenin rikabında kiminin elinde yelpaze, kiminin elinde lüle, kiminin elinde fanus ve kiminin elinde ise kahve ibriği bulunan canlar vardır. Büyük bir ihtişamlı gelen bu kimse kasrın başköşesine geçip oturur. Onunla birlikte gelen canlardan birine "Bu devletli

kimdir?” diye sorarlar. O da zar zor cevap verir: “Ona **Efyun-ı Hezar-fend** derler.” Bundan sonra bir grup daha gelir. Bu grupun içinde, önünde siyahlar giymiş Zengibar askerleri olan, gözlerine Hemedanî sürmeler çekmiş, süslü elbiseler giymiş, muhteşem bir siyahî kimse göze çarpar. Bu muhteşem kimse büyük bir ihtişamla gelip kasra girdiğinde Efyun-ı namdar gelen bu kimseyi ayağa kalkarak saygıyla karşılar ve ona yer gösterir. O da kendisine gösterilen yere zarif bir şekilde oturur. Bu kimsenin ismi **Berş-i Cihan-nüma**’dır. Biraz zaman geçtikten sonra kasra bir grup daha gelir. Bu grupun içinde bütün askerleri yeşiller giymiş, yeşil sancaklar taşıyan bir kimse vardır. Bu kimsenin önünde ellerindeki sur ve nefirlerin sesleri gökyüzüne kadar çıkan Bektaşîler vardır. Bu kişi kasra girdiğinde Efyun ile Berş “Hoş geldiniz” deyip alt yanlarında yer gösterirler. O da kendisine gösterilen yere yavaşça oturur. Bu kişinin ismi **Esrar-ı Sebze-puş**’dur. Bunlardan sonra münazaranın yapılacağı kasra bir grup daha gelir. Bu grupun içinde baştan aşağı beyazlar giymiş ak sakallı bir ihtiyar vardır. Bu ak sakallı ihtiyarın önünde beyaz bayraklar taşıyan Tatarlar, rikabında ise eşekçiler, katırcılar, devciler, hamallar hasılı bütün düşkünler vardır. Bu ihtiyar kasra girdiğinde kendinden önce gelen keyif verici maddeler onu istemeye istemeye karşılayıp yer gösterirler. O da geçip gösterilen yere oturur. Bu ihtiyar kişinin ismi **Buze-i Nabe-kar**’dır. Daha sonra içinde yetmiş iki milletin bulunduğu bir grup daha münazaranın yapılacağı kasra gelir. Sarı elbiseler giymiş, açık mavi sancaklar taşıyan bu grupun içinde rikabında, ellerinde kargıdan yapılmış mızraklar, bellerinde sırmalı keseler bulunan pek çok zarif ve düşkün kimse vardır. Bu kimse tarz-ı reftar ile geldiğinde bütün keyif verici maddeler saygıyla karşılayıp Efyun ile Berş arasında yer gösterirler. O da kendisine gösterilen yere oturur. Bu kişinin ismi **Duhan-ı Ateş-perest**’tir. Daha sonra yine içinde yetmiş iki milletin bulunduğu bir grup daha gelir. Kırmızı elbiseler giymiş, kırmızı sancaklar taşıyan bu grupun içinde kızıl yüzlü, kan benizli, gözünü kan bürümüş, heybetli bir kimse vardır. Gül renkli camelere ve ateş renginde libaslara gark olmuş bu kimsenin bir elinde çeng ve rebab diğer elinde ise çeşitli kebablar vardır. Bu kimse Hz. Hamza gibi naralar atarak mehabetle kasra girdiğinde bütün mükeyyifat-ı âlem onun heybetinden ayağa kalkıp saygıyla karşılayıp kendisine yer gösterirler. O da gösterilen yere mağrur bir şekilde oturur. Bu kişinin ismi **Şarab-ı Dil-güşa**’dır. Bundan sonra kırmızı elbiseler ve kırmızı sancaklar ile bir grup daha geldi. Bu grupun içinde önünde kemal sahipleri, rikabında mahbuplar olan, askeri sayıca çok az olan bir kişi vardır. Bu kişi tarz-ı şanile gelip kasra girdiğinde bütün keyif verici maddeler ona da saygı gösterip yer gösterdiler. O da gösterilen yere edepli bir şekilde oturdu. Bu kişinin ismi **Cezve-i Mümessek** imiş. Bundan sonra kırmızı elbiseler giymiş, nakışlı kırmızı sancaklar taşıyan bir grup daha münazaranın yapılacağı kasra gelir. Bu grupun içinde rikabında zarif kimselerin olduğu bir kişi vardır. Bu kişi de gelip kasra girdiğinde kendisine yer gösterilir. O da kendisine gösterilen yere edepli bir şekilde oturur. Bu kişinin ismi **Müselles** imiş. Akabinde bal sarısı elbiseler giymiş, turuncu sancaklar taşıyan bir grup daha gelir. Bu grupun içinde önlerinde ve yanlarında mahbupların yer aldığı iki muhteşem kimse vardır. Bunlar kasra geldiklerinde tıpkı diğerlerinde olduğu gibi yer gösterilir. Onlar da kendilerine gösterilen yere emirlere yakışır bir şekilde otururlar. Bunlardan birinin ismi **Bal Suyu**, diğerinin ismi ise **Elma Suyu**’dur. Daha sonra misk renginde siyah elbiseler giymiş, siyah sancaklar taşıyan bir grup belirir. Bu grupun içinde rikaplarında nice zurefanın bulunduğu iki zarif kimse vardır. Bunlar gelip kasırdan içeri girdiklerinde bütün keyif verici maddeler tarafından saygıyla karşılanırlar ve kendilerine Berş ile Duhan arasında yer gösterilir. Onlar da kendilerine gösterilen yere zarif bir şekilde otururlar. Bunların birinin ismi **Mukim** diğerinki ise **Maddetü'l-Ferah**’mış. Akabinde beyaz elbiseler giymiş, beyaz bayraklar taşıyan bir grup görünür. Bu grupun içinde, rikabında ağaların olduğu bir kişi vardır. Bu kişi süratle gelip kasra girdiğinde bütün mükeyyifat buna da saygı gösterip yer gösterirler. O da Şarab’ın alt yanına geçip oturur. Bu kişinin ismi **Arak-ı Tiz-tab**’dır. Bundan sonra misk renginde

(siyah) elbiseler giymiş, bal sarısı sancaklar ve kahverengiye çalan koyu yeşil bayraklar taşıyan insanlardan oluşan büyük bir kalabalık peyda olur. Bu kalabalığın içinden rikabında vezirlerin, âlimlerin, salihlerin ve fasıkların, hasılı yetmiş iki milletin bulunduğu sıcak kanlı, latif tenli, zarif sözlü Yemen şahına benzer esmer birisi önünde kemal sahibi zariflerle birlikte heybetli bir şekilde kasrın önüne gelir. Orada bulunan bütün keyif verici maddeler ayağa kalkarak onu büyük bir saygıyla karşılarlar ve hepsi birden “Hoş Geldin! Senin vücudun bu cihan mülküne geleli bizim yerimiz kalmadı.” derler ve koltuğuna girerek kasra sokarlar ve ona Duhan ile Berş arasında yer gösterirler. O da kendisine gösterilen yere hükümdarlara yaraşır bir şekilde oturur. Kasra son gelen bu kişinin ismi *Kahve-i Can-feza*’dır.

3.3. Üçüncü Bölüm (Tartışma)

Keyif verici maddeleri temsil eden bu kimseler kasırda birbirlerine sevgi gösterilerinde bulunup keyfe dair sohbetler ederlerken Efyun-ı Hezar-fen hepsinden önce gelmesi hasebiyle orada bulunanlara hitaben “Ey Yaran-ı Safa! Hepiniz hoş geldiniz safalar getirdiniz.” diye seslenir ve akabinde onlara “Bizim burada yani Tahayyülat sancağının İşret-âbâd sahrasında toplanmamızın sebebi nedir? Bilir misiniz?” diye sorar. Onlar da “Buyrun söyleyin!” diye cevap verirler. O da “Duydum ki her biriniz ileri geri konuşup kendi aklınızca keyfiyet iddiasında bulunup benim üzerimde yer almaya, benim önüme geçmeye çalışmışsınız. Burada ben varken böyle davranmak sizin ne haddinize? Sizin ne faydanız vardır?” diye sorarak onlara meydan okur. Sonra da “Siz beni bilirsiniz.” diyerek kendini övmeye başlar. Efyun-ı Hezar-fen uzun uzun hasletlerinden ve faydalarından bahsettiği konuşmasını “Benim benzerim cihana gelmemiştir. Bu yüzden de benden daha itibarlı bir keyif verici madde yoktur.” diyerek tamamlar. Efyun-ı Hezar-fen’in bu sözlerini duyan Berş, Mukim ve Maddetü’l-Ferah dayanamayıp ayağa kalkarlar ve ona “Bre kara yüzlü uğursuz! Sen bu şekilde nasıl övünürsün? Evvela senin ne özelliğin ve ne faydan vardır ki gelip burada keyfiyet iddiasında bulunursun. Senin bizim aramızda söz söylemeye yüzün mü var?” diye çıkışır. Ardından afyonun zararlarını, afyon kullananların düştükleri durumları bir çırpıda sayıp dökerler. Akabinde “Asıl halkın makbulü biziz.” diyerek sözü kendilerine getirirler ve övünmeye başlarlar. Berş, Mukim ve Maddetü’l-Ferah hasletlerinden ve faydalarından bahsettikleri konuşmalarını “Bizden daha nazik bir keyif yoktur.” diyerek tamamlarlar. Bunun üzerine Efyun-ı Hezar-fen tekrar söze girip Berş’e hitaben “Bre aslına asi ahmak! Ben olmasam sen nasıl var olacaktın?” diye sorar. Bunun üzerine Mukim’le Maddetü’l-Ferah da lisana gelip Berş’e arka çıkarlar ve Efyun-ı Hezar-fen’e hitaben “Bre hey kara yüzlü habis! Biz burada keyfiyet iddiasında bulunmazken sen ne karın ağrısı oldun da keyfiyet iddiasında bulunursun!” derler. Bunlar tam boğaz boğaza geleceklerken Esrar-ı Sebze-puş ortalarına atılır ve Berş, Mukim ve Maddetü’l-Ferah’a “Bir akçelik marifetiniz olmadığı hâlde niçin boş boş konuşuyorsunuz?” diye sorar ve akabinde onları yeren kendini öven uzun bir konuşma yapar. Esrar sözlerini “Ben varken sizlerin edepsizlik edip benim üzerimde yer almaya çalışması ne ahmaklıktır!” diye tamamlar. Sonra keyif verici maddeleri temsil eden kimseler kendilerini öven konuşmalar yaparlar. Münazarada son sözü Kahve-i Can-feza alır. O da kendisini uzun uzun övdüğü konuşmasını “Şimdi benim bu kadar şerefim ve rağbetim varken sizin benim huzurumda mertlik davası edip öğünmek ne haddinizdir!” diyerek tamamlar.

3.4. Dördüncü Bölüm (Hüküm Sahnesi)

Bütün keyif verici maddeler askerleriyle bir yere toplanıp Kahve’nin şeref ve fazilet bakımından kendilerinden daha üstün olduğunu ve ileri sürdüğü kuvvetli delil ve fikirlerle kendilerini cevap veremez duruma getirdiğini görürler. Kahve olmadan kendilerinin olamayacaklarını ve refah bulamayacaklarını anlayan Efyun, Berş, Mukim, Maddetü’l-Ferah ve Duhan-ı Ateş-perest Kahve’nin tarafına geçerler. Bunlar geri kalanlara tek bir söz söyletmeyip hepsini sürgüne gönderirler. Kahve-i Can-feza da bunların kendine tabi olup

itaat ettiklerini görünce Duhan'a vezirlik verip öbürlerini bir hizmete tayin edip kendisi de İskender gibi oturur.

Daha sonra Esrar ile Bade mücadele ve mübahaseye tutuşup birbirlerini nazım vasıtasıyla susturmaya çalışırlar. Bu noktada ilk sözü Bade alır ve altı beyit içinde kendini bir güzel över. Bade'nin sözlerini duyan Esrar kahkahalar atarak güler ve Bade'ye altı beyitlik bir manzumeyle cevap verir. Bu kısa manzum atışmada son sözü Bade alır ve beş beyitle Esrar'a cevap verir. Bade sözlerini tamamladığında bir bakar ki Esrar gitmiş. Bunun üzerine kasırda bulunan içkiyle, sarhoşlukla ilgili keyif verici maddeler Bade'nin tarafına geçip Bade'ye tâbi olurlar. O da tıpkı Kahve'nin yaptığı gibi kendine tabi olanlarla birlikte kasırda oturur.

Kasırda bulunan tiryakiler, sarhoşların bağırp çağırmasına tahammül edemeyip birer birer çözürlürler. Orada başka söz söyler kimse kalmaz. Akşamın çökmesi üzerine de hem Kahve hem de Şarap kendi taraftarlarıyla birlikte kasırdan ayrılp giderler.

4. Hikâyet-i Cemiyet-i Mükeyyifât-ı Âlem'de Mekân

*Hikâyet-i Cemiyet-i Mükeyyifât-ı Âlem'*deki bütün bu olaylar Tahayyülat sancağı adlı hayalî bir sancağın İşret-âbâd adlı bir sahrasında âlemin keyif verici maddeleri için inşa edilmiş bir kasırda gerçekleşir. Bu kasır, bağları ve bahçeleri çok, güllük gülistanlık bir yerdedir. Havası latif, suyu bol bu yer adeta cennet bahçelerinden bir bahçedir.

“İstimâ'im oldı ki Tahayyülât sancağında ve 'İşret-âbâd şahrâsında 'umûm mükeyyifât-ı 'âlem için bir kaçır-ı 'âlî bünyâd eylemişler ki fi'l-cümle eṭrâfı gül ü gülistân bâğ (u) büstân ve hevâsı laṭif âb(1) firâvân ve şüküfezâr (u) bahâristân nümâyân ve feryâd-ı 'andelîb-i hoş-elhân böyle bir bâğ-ı dil-güşâdur ki güyâ ravzâatun mine'l-cinândur. İmdi cemî'-i mükeyyifât-ı 'âlem anda cem' olup 'azîm mücâdele vü mübâhaseleri olsa gerek imiş.” [36a-36b]

5. Hikâyet-i Cemiyet-i Mükeyyifât-ı Âlem'de Münazaranın Sonu

Edebî münazaralar temel düzeyde üçlü bir yapıya sahiptir: (1) tartışmacıları ve tartışma nedenini açıklayan bir giriş, (2) kurallara uygun tartışma, (3) hüküm sahnesi (Benli, 2021, s. 22). Bu bileşenler içinde en önemlisi hiç şüphe yok ki hüküm sahnesidir. Çünkü tartışma bölümündeki düğümün nasıl çözüldüğü, münazaranın nasıl sona erdiği bu sahnede ortaya çıkar. Bir başka deyişle münazarayı kaleme alan şairin veya yazarın münazaranın sonucuna olan etkisi bu bileşende görülür.

Wagner'e (1993, s. 566) göre bir edebî münazaranın sonucu ve sonu, o münazarayı kaleme alan şairin veya yazarın takdirine bağlıdır. Bu takdir edebî münazaralarda şu şekillerde tezahür eder:

1) Münazırlardan Birinin Galip Gelmesi: Bu durum karşımıza iki şekilde çıkar:

a) Münazırlardan biri münazarayı kaybettiğini kendi hür iradesiyle beyan veya ilan edebilir.

b) Bir hakem münazarayı kimin kazandığına karar verip bu kararını ilan edebilir.

2) Münazaranın Eşitlikle Sonuçlanması: Bu durum da edebî münazaralarda iki şekilde karşımıza çıkar:

a) Münazaradaki taraflar yani münazırlar kendi aralarında bir mutabakata vararak birbirlerinin eşit ve denk olduklarını kabul ve tasdik edebilirler.

b) Bir hakem iki münazırın veya bütün münazırların eşit olduklarına karar verip bunu ilan edebilir.

3) Münazaranın Sulhla Sonuçlanması

“Münazaralarda karşı tarafı tezyif edip kendini yüceltme temeline dayanan tartışmalar” (Aça vd. 2009, s. 371) her zaman münazırlardan birinin galibiyetiyle veya eşitlikle sonuçlanmaz. “Münazaralar bir hâkim, bir hakem veya araya giren bir şahıs veya grup vasıtasıyla tatlıya bağlanarak” (Diriöz, 2016, s. 128) sulhla da sonuçlanabilir.

4) Münazaranın Bir Sonuca Bağlanmaması

Bir edebî münazara, münazırlar birbirlerine üstünlük sağlayamadan da sona erebilir. Bu durum “diyalektik metodun on ikinci yüzyıldan itibaren felsefe, ilahiyat ve kilise hukuku alanlarındaki hâkimiyeti ve etkisiyle edebiyatta ortaya çıkan iki münazara türünden sonuçsuz münazaralarda (inconclusive debate)” (Jakobs, 1985, s. 481) görülür.

Hikâyet-i Cemiyet-i Mükeyyifât-ı Âlem'de münazaranın sonunda Kahve, diğer keyif verici maddelere hitaben “Şimdi benim bu kadar şerefim ve rağbetim varken sizin benim huzurumda mertlik davası edip öğünmek ne haddinizdir!” der. Bütün keyif verici maddeler askerleriyle bir yere toplanıp Kahve'nin şeref ve fazilet bakımından kendilerinden daha üstün olduğunu ve ileri sürdüğü kuvvetli delil ve fikirlerle kendilerini cevap veremez duruma getirdiğini görürler. Kahve olmadan kendilerinin olamayacaklarını ve refah bulamayacaklarını anlayan Efyun, Bers, Mukim, Maddetü'l-Ferah ve Duhan-ı Ateşperest Kahve'nin tarafına geçerler. Bunlar geri kalanlara tek bir söz söyletmeyip hepsini sürgüne gönderirler. Kahve-i Can-feza da bunların kendine tabi olup itaat ettiklerini görünce Duhan'a vezirlik verip öbürlerini bir hizmete tayin edip kendisi de İskender gibi oturur.

“İmdi benim bu kadar şerefiyyetüm ve rağbetüm var iken sizün benim huzurumda merdî da'vâ idüp öğünmek ne haddiñüzdür.” didükde cümle mükeyyifât neferleriyle bir yire cem' olup gördiler ki fi'l-vâki' şerefiyyetde Kahve cümleden ziyâde olup kendülerin her vechile ilzâm ideyor. Bu kerre Efyün ve Bers ve Muķim ve Maddetü'l-ferah ve Duĥân-ı âteşperest bunlar Kahve cânibinden olup sâ'irlerin söyletmeyüp nefy eylediler. Zîrâ bilürler ki kendüleri daĥı Kahvesiz olmazlar ve Kahve olmayınca refâhiyyet bulamazlar. Kahve-i cân-fezâ daĥı gördi ki bunlar kendüye tâbi' olup ser-fürü eylediler Duĥân'a vezâret virüp olbirlerine da'vet-i keyf için bir hizmet ta'yîn idüp kendüsi sedd-i İskender olup mülükâne karar eyledi.” [47a]

Daha sonra Esrar ile Bade mücadeleye ve mübahaseye tutuşup birbirlerini nazım vasıtasıyla susturmaya çalışırlar. Bu noktada ilk sözü Bade alır ve altı beyit içinde kendini bir güzel över. Bade'nin sözlerini duyan Esrar kakhahalar atarak güler ve Bade'ye altı beyitlik bir manzumle cevap verir. Bu kısa manzum atışmada son sözü Bade alır ve beş beyitle Esrar'a cevap verir. Bade sözlerini tamamladığında bir bakar ki Esrar gitmiş. Bunun üzerine kasırda bulunan içkiyle, sarhoşlukla ilgili keyif verici maddeler Bade'nin tarafına geçip Bade'ye tâbi olurlar. O da tıpkı Kahve'nin yaptığı gibi kendine tabi olanlarla birlikte kasırda oturur.

“Bu kerre Esrâr ile Bâde mücâdeleye ve mübahaseye düşüp birbirlerini nazmı ilzâm iderek ceng ĥarbine başladılar. [47a] Ol daĥı sözün tamâm eyledükde gördi Esrâr gitmiş. Ol maĥalde sekre müte'allik olan keyfler Şarâb'a tâbi' olup ol daĥı a'vânile karar eyledi.” [48a]

Kasırda bulunan tiryakiler, sarhoşların bağırp çağırmasına tahammül edemeyip birer birer çözürlürler. Orada başka söz söyler kimse kalmaz. Akşamın çökmesi üzerine de hem Kahve hem de Şarap kendi taraftarlarıyla birlikte kasırdan ayrılıp giderler.

Bu kerre tiryākiler ser-hoşlarıñ ol meclisde çağırıp bağırmasına tākāt getürmeyüp birer birer çözüldiler. Andan şofıra ğayrı söz söyler kimse kalmayup aḥşam daḥı ğarīb olmağla her biri a'vān (u) erbābın alup çekilüp gittiler. Ol kaşr-ı dil-güşā gene hālī kaldı." [48b]

Bütün bunlara bakıldığında münazarada Kahve ve Şarap arasında belirgin bir üstünlük sağlanmadığı görülür (Yılmaz, 2013, s. 690). Bu da *Hikâyet-i Cemiyet-i Mükeyyifât-ı Âlem'i*, diğer birçok mükeyyifat münazarasının aksine, sonuca bağlanmayan, sonucu belli olmayan münazara (inconclusive debate)lar sınıfına sokar.

6. Hikâyet-i Cemiyet-i Mükeyyifât-ı Âlem'in Sonu

Eserin sonunda müellif keyif verici maddelerin münazarası kıssasından hisse çıkarmak gerektiğini söyleyerek okuyuculara bazı uyarılarda ve tavsiyelerde bulunur. Ona göre, Allah'ın yaptığı tabiatın bozulmaması için, insanın keyif verici maddelerden uzak durması, o maddelerin hiçbirisine alışmaması gerekir. Eğer bir insan gaflete düşüp gamı def etmek için bu maddeleri kullanayım derse, ondan daha ahmak bir kimse olmaz. Eğer bir insana gam âriz olursa, o insanın Kur'an okuması gerekir. Eğer Kur'an okumayı bilmiyorsa, ya Allah'ı zikretmeli ya da salavat-ı şerif getirmelidir. Kendisine gam musallat olmuş kimse bunları yaparsa dünyada ve âhirette gamdan kesin olarak kurtulur ve o kişinin zahiri ve batını pür-nur olur. Eğer o kimse gamı def etmek için keyif verici maddeleri kullanırsa, o kişinin zahiri ve batını kirlenir ve gam def edeyim derken türlü gamlara ve elemlere gark olur. Ecel insanın ensesinde her an hazır beklemektedir. Bu yüzden tövbesiz gitme tehlikesi vardır. Onun için mükeyyifattan uzak durmak gerekir.

"İmdi benüm cānum kışşadan hişşe dir. Bu dāma düşmeyen yārān şakınup hîç birisiyle ülfet itmeye. Cenāb-ı rabbü'l-'ālemīnün yapduğı tabī'atı bozmaya. Şofıra hālāsı güc olur ve rāḥat görmeyüp envā'-ı zahmet (ü) meşakḳat ile nedāmetlerin çeküp ince belālara giriftār olur. Eger ğaflete düşüp def-i gam için iderüm dirse andan aḥmak âdem olmaz. Kaçan saña ğam 'arız olsa Qur'an-ı 'azīmü's-şān tilāvet eyle. Bilmem dirseñ zıkrullaha meşğül ol veyāḥūd şalavāt-ı şerif getür. Gör ğamdan eser kalur mı? Zāhirün ve bāḥınuñ pür-nür olup hem dünyāda ve hem âḥiretde ğamdan hālāş olursın. Ammā bu keyf didigün nesnelere ile zāhirün ve bāḥınuñ mülevves olur. Şofında ise ḥumārı muḳarrerdir. Def-i gam ideyüm dirken anca dürlü gamlara ve elemlere uğrarsın. Ecel ḥod eñseñde ḥāzırdir. Tевbe ideyüm dirken boğazuñ alur ḥaberün olmaz." [48b-49a]

Bu noktada müellif dünya ile ilgili birtakım uyarılarda ve tavsiyelerde de bulunur. Ona göre insan bu fāni dünyada birkaç günlük bir misafirdir ve her hālükārda geçecektir. Çünkü gelen gider konan geçer. Bu yüzden akıllı bir insan bu dünyanın nakşına aldanmamalıdır. Bu dünya köhne bir viranedir ve temeli su üstündedir. Öyle ki yıkılması, yerle bir olması için bir rüzgār kāfidir. Akıllı bir insanın bütün bunlardan ibret alması ve ona göre davranması gerekir.

"İmdi bilürsün bu fenā dünyāda birkaç gün misāfirsın. Be-her-hāl geçseñ gerek. Gelen gider ḳonan geçer. Be-her-hāl gerek Dārā gerek Rüstem gerek Zāl 'āḳiliseñ 'ālemün nakşın görüp meyl eyleme. Köhne bir virānedür bünyādı āb üstündedir dimişler. 'Āḳil olana kāfidür bād." [49a]

Eser, müellifin bu tavsiye ve uyarılarıyla son bulur.

7. Hikâyet-i Cemiyet-i Mükeyyifât-ı Âlem'in Osmanlı Mükeyyifat Kültürüne Katkıları

7.1. Keyif Verici Maddelere Müptela Olan Kimseler ve Toplum Kesimleri

“Eski medeniyetlerin pek çoğu, mükeyyifat dediğimiz keyif ve haz verici maddelerle ilgili geniş bir geleneğe sahiptir. Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içerisinde de sonu gelmez tartışma ve problemlere rağmen bu kültürün köklü ve sağlam bir yeri vardır. Bugün itibarıyla bu geleneğin farklı yönlerini ortaya koyan, onun özelliklerine atıfta bulunan eski metinlerle karşılaşmak mümkündür.” (Sevindik, 2013, s. 326) Bu yazının konusunu teşkil eden *Hikâyet-i Cem'iyet-i Mükeyyifât-ı Âlem* adlı mükeyyifat münazarası da bu tür metinlerden bir tanesidir. Eser genelde Osmanlı kültür tarihi, özelde ise Osmanlı mükeyyifat kültürü açısından değerli ve orijinal bilgiler ihtiva eder. Bunların içinde en ilginçleri keyif verici maddelerin Osmanlı toplumundaki yerine ve durumuna dair olanlardır. Biz bu bilgileri eserde üç şekilde elde ediyoruz:

Birincisi keyif verici maddeler münazaranın yapılacağı kasra temsilcileri vasıtasıyla gelirlerken maiyetlerinde bu maddeleri çok kullanan, bu maddelere müptela olan zümreler ve kesimler vardır. İkincisi, keyif verici maddeler münazara esnasında kendilerini överlerken hangi kesimlerin ve kimlerin kendilerine düşkün olduklarından bahsederler. Son olarak da münazara sırasında bir keyif verici madde, başka bir keyif verici maddeyi yermek, onu tahkir ve tezyif etmek için kimlerin veya hangi kesimlerin o keyif verici maddenin müptelası olduğundan bahseder.

Hikâyet-i Cemiyet-i Mükeyyifât-ı Âlem'e göre keyif verici maddeleri kullanan, bu maddelere müptela olan kimseler ve kesimler şunlardır:

Keyif Verici Madde	Kullanan Kimseler ve Kesimler
Afyon	canlar, âlimler, halktan insanlar, hekimler, hacılar, ihtiyarlar
Berş	latif ve zarif çelebiler
Esrar	Bektaşiler, serhandan taifesi, Rum abdalları, Rum sipahileri
Boza	Tatarlar, eşekciler, katırcılar, deveçiler, arabacılar, seyisler, hamallar, meşaleciler, rençberler, hizmetçiler
Tütün	zarifler, düşkünler, kadınlar, cemi millet
Şarap	cemi millet
Kor Ateş	kemal sahipleri, mahbuplar
Müselles	zarif kimseler
Bal Likörü	mahbuplar
Elma Likörü	mahbuplar
Mukim	zarif kimseler, latif ve zarif çelebiler
Maddetü'l-Ferah	zarif kimseler, latif ve zarif çelebiler
Arak	saray ağaları
Kahve	vezirler, âlimler, salihler, fasıklar, kemal sahibi zarif kimseler, hasılı yetmiş iki millet

Tablo 2: Keyif Verici Maddelere Müptela Olan Kimseler ve Kesimler

8. Çeviri Yazılı Metin

[35b] Hikâyet-i Cem'iyet-i Mükeyyifât-ı 'Âlem ve Mübâhase ve Mücâdele

Sebeb-i taḥrîr-i kalem ve mücib-i taṣṭîr-i raḡam budur ki ezmine-i sâbıkda bir gün mecma'a-i yârân ve gürûh-ı ihvân ve zümre-i ehl-i 'irfân ile hem-nişîn ü hem-şoḡbet olup esnâ-yı kelâmdan şoñra bu rûzigâr-ı 'âlemüñ meşâḡkatinden ve çarḡ-ı âlâmuñ ḡayretinden ve ṭabî'atlarıñ küşâd olmayup melâlet (ü) kesâfesinden müzâkereye şürü' olındı. “Âyâ bu dehr-i denî bir def'a daḡı murâd üzere devr idüp ve çarḡ-ı ḡilekârdan bir kâm almak müyesser olur mı yoḡsa hemân böyle deşt-i ḡamda maḡzûn ve düzaḡ-ı hicrânda maḡbûn olup ḡalır mıyuz?” Bu eşḡâl üzere iken yârândan birisi lisâna gelüp didi ki “Bu 'âlem

ma'mûr (u) âbâdân olup ve halk-ı 'âlem nâr-ı gamdan halâş olmağa bir kaç vech vardur ki bu 'âlem ferahnâk olup şâd ola. Evvelen şer'-i şerîfûñ hükmi icrâ olına. Sâniyen sikke-i pâdşâhî [36a] yirinde ma'mûr ola. Sâlisen zulm olunmaya. Râbi'an rüşvet kalka. Hâmisen her tarîk yerli yerile mertebe vü manşûb ola ve bir bed-baht herîfi ilerü çeküp ulu kılmayalar ki devlete ziyân gelmeye ve dağı bunlar gibi nesnelere ri'âyet olunmak gerekdür ki devlete ziyân gelmeye ve vilâyetler âbâdân ola ve 'asker-i İslâm kuvvetde olup ve cümle 'âlem ferahnâk ola. Böyle olmadukça halk-ı 'âlem gamdan ve miñnetden âzâd olamaz. Kâmiller dimişler "Her yüz senenüñ ellisi hoşlık ve soñ ellisi nâ-hoşlık geçe" dimişler. İmdi biñ yüze varınca zevk (ü) sürür ardınca olmayalum. Bu işler bize lâzım degildür. Bu işleri görmek pâdşâh-ı 'âlem-penâh hazretlerine ve 'ulemâya ve vükelâ-yı devlete lâzımdur. Şimdiki hâlde size bir seyr ü temâşâ olıcağ bir vâdî takrîr ideyüm. Eger ma'kül ise varup anda temâşâ idelüm." didükde cümle yârân "ma'kül" diyüp cevâba muntazır oldılar. Bunlara cevâb eyledi ki "İstimâ'ım oldı ki Tahayyülât sancağında ve 'İşret-âbâd şahrâsında 'umûm-ı mükeyyifât-ı 'âlem için bir kaçır-ı 'âlî bünyâd eylemişler ki fi'l-cümle efrâfi gül ü gülistân [36b] bāğ (u) büstân ve hevâsı laţif âb(ı) firâvân ve şüküfezâr (u) bahâristân nümâyân ve feryâd-ı 'andelîb-i hoş-elhân böyle bir bāğ-ı dil-güşâdur ki güyâ ravzatun mine'l-cinândur. İmdi cemî' mükeyyifât-ı 'âlem anda cem' olup 'azîm mücâdele vü mübâhaseleri olsa gerek imiş. Bundan özge seyr (ü) temâşâ olmayup varup ol kaçır u bāğları ve ol mükeyyif yârânları seyr itmek câna şafâ rûha gîdâ degül mi?" didükde cümle yârân-ı şafâ ma'kül görüp ve kâlkup ol vaşf eyledüğü teferrücgâha 'azîmet eyledük. Gide gide ol menzil-i ma'hûda irişüp bir güşede nişin olup mükeyyifât-ı mezbürenüñ gelmelerine muntazır iken anı gördük bir gürüh 'asker zâhir oldı. Hâşimî tonlar ile ve mülebbes câmeler ile bir muhteşem kimesne rikâbında bunca cânlar kiminüñ elinde mirvağa ve kiminüñ elinde lüle ve kiminüñ elinde fânûs ve kiminüñ elinde kahve ibrigi. Bunlar bir 'azametlü gelüp ol kaçır-ı dil-küşâduñ sadr-ı a'lâsına geçüp karar eylediler. Bunların [37a] birisine "Bu devletlü kimdür?" diyü su'âl eyledük. Bize gücile beyân eyledi. Meger bunun ismine Efyûn-ı Hezâr-fend dirler imiş. Bundan soñra bir gürüh dağı zühür eyledi. Bunun tarzı andan a'lâ. Esvedü'l-levn Hemedânî sürmeler ile müzeyyen libâslar ile ve leşker-i Zengibâr-ı siyâh-püşân ile 'askerin önüne çeküp hezârân ihtişâm ile gelüp selâm virdükde Efyûn-ı nâmdâr ayağa kâlkup buña ta'zîm ü tekrîm idüp istikbâl eyledükde ol kaçır-ı mezbûrda yer gösterilüp bunlar dağı zarîfâne geçüp karar eylediler. Meger bunların ismine Berş-i Cihân-nümâ dirler imiş. Bundan soñra bir gürüh dağı zühür eyledi. Cümle 'askeri yeşiller giymiş yeşil sancağlar ile önünce Bektâşî külâhlar ile ellerinde şûr u nefir şadâsı âsmâna peyveste olmuş ebyât (u) eş'âr okuyarak geldüklerinde Efyûn ile Berş bunlara "Şafâ geldiñüz!" diyüp alt yanlarında yer gösterüp bunlar dağı geçüp karar eylediler. Meger ismine Esrâr-ı Sebze-püş dirler imiş. Bundan soñra [37b] bir gürüh dağı zâhir oldı. İçlerinde bir aq şakallu pîr-i nâ-puhte cümle aklar giymiş önünce Tâtâr tâ'ifesi beyâz bayraklar ile ve rikâbında eşekciyân ve kaçırcıyân ve deveciler ve hamâllar ve neketler tâ'ifeleri bu kadar i'zâz u ikrâm ile geldükde muqaddem gelen mükeyyifâtlar buña dağı ma'a'l-kerâhe istikbâl idüp yer gösterdiler. Anlar dağı şadra geçüp karar eylediler. Meger bunların ismine Bûze-i Nâbe-kâr dirler imiş. Bundan soñra bir gürüh dağı zâhir oldı. Şarı câmeler ile âsmânî sancağlar ile bunların içinde cemî' millet mevcûd hattâ zenân tâ'ifesi başka alay olmuşlar. Rikâbında niçe zürefâ ve âlüfte kimseler ellerinde kargı nîzeler bellerinde şırmalı kîseler i'zâz (u) ikrâmla ve tarz-ı reftâr ile geldüklerinde cümle mükeyyifât buña dağı ta'zîm ü istikbâl idüp Efyûn ile Berş arasında yer gösterilüp karar eylediler. Meger bunların ismine Duĥân-ı Ateş-perest dirler imiş. Bunlardan soñra bir gürüh dağı zâhir oldı. Bunların dağı içinde cemî' millet mevcûd. [38a] Kırmızı câmeler giymiş kırmızı bayraklar ile kızıl yüzlü kan beñizlü 'azîm heybetlü bir hünî-çeşm kimesne içlerinde gülgünî câmeler ve âteşi libâslara müstağrak olmuş her biri beyt Hançer elde tîğ belde bâde serde sine ĥâk/Şeh-levendüm tarz-ı ĥâşuñ âdemi eyler helâk mefhûmî üzere Hamzavârî na'ralar urup kûs-ı Ĥalîl'e misâl sînesin döğerek bir elinde çeng (ü) rebâb bir

elinde niçe kebâblar meydâna gelüp 'aşk eyleyüp mehâbetle içeri girdükde cümle mükeyyifât-ı 'âlem bunuñ heybetinden ayağa kalkup ta'zîm ü istiķbâl idüp yir gösterince ol dağı cümle mükeyyifâtuñ üzerine geçüp mağrûrâne karar eyledi. Meger bunuñ ismine Şarâb-ı Dil-güşâ dirler imiş. Bundan sonra bir gürûh dağı zâhir oldı. Surh libâslar ile kırmızı sancaqlar ile önince kemâl şahibleri ve rikâbında maħbûblar var. Bunlaruñ misk gibi râyihaları dimâğı mu'aṭṭar eyler. Ammâ 'askeri kalil. Tarz-ı şânile [38b] gelüp kaşr-ı mezbûra 'urûc eyledükde cümle mükeyyifât buña dağı ta'zîm idüp yer gösterdiler. Edebâne geçüp karar eyledi. Meger bunuñ ismine Cezve-i Mümessek dirler imiş. Bundan sonra bir gürûh dağı zâhir olup kırmızı canfes libâslar ile kırmızı munaḳkaş sancaqlar ile rikâbında zurefâlar bunlar dağı gelüp 'aşk eyledükde yir gösterilüp geçüp edebâne karar eyledi. Meger bunuñ ismine Müselles dirler imiş. Ba'dehu bir gürûh dağı zâhir oldı. İki muḥteşem kimesne 'aselî libâslar ile turuncî sancaqlar ile önince ve yanınca bunca maħbûblar ile gelüp 'aşk eyledükde bunlara dağı yir gösterilüp emîrâne geçüp karar eylediler. Meger bunlaruñ birine Bal Şuyı ve birine Elma Şuyı dirler imiş. Bundan sonra bir gürûh dağı zâhir oldı. İki zarîf kimse miskî libâslar ile siyâh sancaqlar ile rikâblarında bir niçe zurefâ tarz-ı reftâr ile gelüp içeri girdüklerinde cümle mükeyyifât bunlara ta'zîm idüp Berş [39a] ile Duḡân arasında yer gösterdiler. Geçüp zarîfâne karar eylediler. Meger bunlaruñ birine Muḳîm ve birine Mâddetü'l-Feraḡ dirler imiş. Bundan sonra bir gürûh dağı zâhir oldı. Beyâz câmeler ile ve beyâz bayraqlar ile ve gâyet sür'atle rikâbında aḡayâne kimseler gelüp buña dağı cümle mükeyyifât ta'zîm idüp yir gösterdiler. Şarâbuñ alt yanına geçüp karar eyledi. Bunuñ ismine 'Araḡ-ı Tîz-ṭab' dirler imiş. Bundan sonra bir gürûh-ı 'azîm zuhûr eyledi ki muḳaddem gelenleruñ cümlesinden bunuñ 'askeri çok. Yemen şahı misâlinde ammâ esmerü'l-levn bir mu'azzez (ü) mükerrem kimse. Rikâbında vüzerâsı 'ulemâsı şulehâsı fasîķâsı yetmiş iki millet mevcûd. Hindistân u 'Arabistân seyyâhı ḡanı ısıcaḡ teni laṭîf ve sözi zarîf seyrinde ḡalâvet var. Cümlesi miskî libâslar 'aselî sancaqlar ile zeytûnî bayraqlar ile önince kemâl şahibi zurefâlar ile bir heybetle ve bu tarz ile geldüklerinde cümle mükeyyifât ayağa [39b] kalkup ta'zîmle istiķbâl idüp "Şafâ geldüñ ey zübde-i 'âlem ve şöhret-i benî Âdem! Senüñ vücûduñ bu cihân mülkine geleli bizüm yerimüz ḡalmadı." diyüp ḡoltuḡına girüp ol kaşr-ı cihân-nümâya çıkarduklarında Duḡân ile Berş arasında yer gösterilüp geçüp mülûkâne karar eyledi. Meger bunuñ ismine Ḳahve-i Cân-fezâ dirler imiş. Bunlardır birbirine 'arz-ı maḡabbet idüp envâ'-ı şetâret ile ba'zı keyfe müte'allîḡ muşâḡabet iderken Efyûn-ı Hezâr-fen cümleden muḳaddem gelmekle ḡidâsınuñ kıvâmıyla cûş u ḡurûşa gelüp murâḡabeden baş ḡaldırıp cümle mükeyyifâta ḡitâb idüp cevâb eyledi ki "Baḡa yârân-ı şafâ! Hele cümleñüz şafâ geldiñüz!" diyüp tekrâr murâḡabeye varduḡda cümlesi baḡışa düşdiler. Tamâm da'vet-i keyf idüp ve yenbaḡiden bunlara naḡar idüp eyitdi ki "Bu Tahayyülât sancaḡında 'İşret-âbâd şahrâsında cem'iyyetimize bâ'is nedir bilür misiz?" didükde "Buyuruñ!" diyüp cevâba [40a] muntaḡır oldılar. "İstimâ'imuz oldı ki her biriñüz lâf (ü) ḡüzâf idüp kendi zu'muñuz ile keyfiyyet da'vâsın idüp benüm üzerime taşaddur itmek murâd idermişsiz. Ben var iken sizüñ ne ḡaddiñüz ve ne miḡdârıñuz ve ne menfa'atıñüz vardır? Beni ḡod bilürsüz ki bu ḡülistân u baḡ (u) büstân içinde bir ḡelâl südden perverde olmuşam. Bir şahşam ki ekser 'ulemâ ve 'amme-i 'avâmü'n-nâs bensiz şoḡbet etmezler. 'Arab'da 'Acem'de Hind'de ve Yemen'de ve sâ'ir vilâyetlerde bir adı bellü kişiyem ve bâ-ḡuşuş mâderüm olan ḡaşḡaş ḡabın diyâr-ı 'Acem'de mu'teber ṭutup kökdâr şarâbı iderler. Ekser şerbetlere ve ma'cûnlara ḡoyup cemî' ḡükemâ mu'âleceye isti'mâl iderler ve ḡümüş iblâḡ ḡoḡḡalara ḡoyup başıyla ber-â-ber ṭutup altun sâ'at gibi ḡoyunlarında ḡötürürler ve Ka'betullah'a ḡiden ḡüccâc bensiz ḡitmezler. Zirâ ben yayan ḡalmışlara dest-gîr olup derdine dermân oluram ve ziyâde iḡtiyâr olan pîr-i mübârekler ve ṭab (u) ṭaḡatı olmayanlar benüm ile [40b] ḡuvvet-i ḡalb ḡaşıl idüp ten-dürüstlük bulmaḡ ile pire gibi ḡalkup çekirge gibi şıḡrarlar. Ḳalk içinde benüm ismüm 'işyân-ı pîrândur. Benüm ḡuvvetüm ile gezerler ve benüm keyfiyyetüm ile olurlar. Olanlar dağı sâ'irlerine nisbet ehl-i kemâl şahib-i maḡâl olurlar. Vaktâ ki bir

mükâlemeye şürü' eylese bülbül-şifat her kemâli lü'lü-i lâlâ olup tütü-i güyâ 'anber-efşân olur. Netice-i merâm dürlü dürlü cüst ü çâpüklük benden hâşıl olur. Şöyle bir pehlevânam ki mislüm cihâna gelmemişdür. Öyle olunca benden mu'teber bir keyf olmaz ve mecma'-i nâsuñ dañı ittifâkı bunuñ üzerinedür ki benden nâzik bir keyf olmaya." diyince Bers'üñ ve Muķim'üñ ve Mâddetü'l-Ferah'uñ kararları kalmayup üçü birden ayağ üzere gelüp Efyün'a cevâb eylediler ki "Bire hey yiler oñmaz ve yidügi kendine siñmez kara yüzlü uğursuz! Niçe bir ögünürsin. Evvelâ senüñ ne hâsiyyetüñ ve ne menfa'atüñ vardır ki gelüp bunda bizüm ile **[41a]** keyfiyyet da'vâsın idersin. Senüñ söz söylemege ne yüzüñ ve ne vücuduñ vardır ki her kim seni isti'mâl eylese yüregi delük delük idüp cigerin çüridüp envâ'-ı emrâza mübtelâ idersin ve et (ü) cân kırmayup kadîd-i mahz eylesin ve bir sâ'at sağ olursa sekiz sâ'at ölü kılarısin ve dâ'im uyğudan göz açmayup süst-endâm olup 'amelden kalup âdemlikden çıkarursın. Recüliyyetin kesüp kaç'-ı şehvet idersin. Senüñ takviyyetüñ ile vücûda gelen veledlerüñ kimi a'mâ ve kimi za'if na'ne çöpi gibi olup aşlı gibi bî-hâşıl kalilü't-tâka olduğundan degme biri neşv ü nemâ bulmayup hâşıl olmaz. Senüñ 'âlemi harâba virmeden gayrı menfa'atüñ yokdur. Senüñ ile ülfet iden kimseleri insâniyyet dâ'iresinden çıkarup bir hâle kırsuñ ki ne uyur ne uyanık ne yerde ve ne gökde bir 'abüs çehre olup kilisâ dîvârında yazılan şürete döndürürsin ve takviyyetüñ **[41b]** 'âlemin dirsin. Pâdsâhdan gedâya varınca zemm itdürürsin. Âhir ol kimse insânlıkdan kıçup bir kimse ile şâdikâne dostlık idemez. Muhal olur. Kendi kendin yavı kırup ne işledügin bilmez. Bunca âlâm u haķâretten soñra bir alay faķırları halk mâ-beyninde "Baba tiryâki" diyü istihzâ olunmağa sebep olursın. Saña muķârîn olup ülfet idenleri yılina varmağa kırmayup belini büküp kıddini dâl idersin. Âhirü'l-emr ol kimse Süleymâniyye'de ve Kısimpaşa'da veyâ ters-hânede olan kıahveler bucağında esîr-i keyf olup günde yüz biñ def'a seni icâd idenüñ cânına ve kendüye sebep olanlarıñ ecdâdına la'net okurlar. Faķırlarıñ Üsküdâr miskînler maķâmına göç idüp hâ'ib ü hâsir anda helâk olur gider. 'Ämme-i nâsa şerrüñden gayrı bir menfa'atüñ yokdur. Bilâd-ı İslâmiyyede vücûduñun izâlesi geçeli kıatı çok zamân olmışdır. Velâkin bir habâset ma'deni neķbeti **[42a]** olduğundan huşuş-ı mezkûr için tenezzül ü iltizâm ider kimse yokdur. Öyle olsa senden uğursuz bir kimesne olmaz. Aşıl halkıñ maķbûli bizüz ki ekseriyâ bizüm ile laţif ü zarîf şâhib-i tabî'at çelebiler ülfet iderler. Felekden bir kâm almaķ maşlahatı için bir yire gelüp 'işret ü şoħbet murâd eyledüklerinde ibtidâ meclislerinde ta'zîm ü tekrîm ile şetâret iderek fağfûri hoķķalar ile ve gümüş miblaķlar ile isti'mâl idüp laţifü'l-hâl ve lezîzü'l-maķâl olduklarından mâ-'adâ gam u elem çerisin târmâr idüp birbiriyle meveddet ü maħabbet birle 'arz-ı niyâza mülûkâne âgâz idüp envâ'-ı cilveler ile müşiki faşılara başlayup niçe ebyât u eş'âr okurlar ve bizüm tarâvet-i şöhretimüz niçe nümâyân olmasun ki bu dünyâ (vü) mâ-fi-hâda vâki' olan mükeyyifat içinde bir ferd yokdur ki bizi tezyife kıadir olup bir tarîķ ile bize galebe idüp itâle-i lisân ideler. El-minnetulillâh ki fî-zamâninâ cümleñün ser-firâziyuz **[42b]** ve bundan mâ-'adâ bizüm ile ülfet iden kimseye aşlâ ziyânımız yokdur. 'Aqlına hikmet ve rüyına ħumret ve terkîb-i vücûdına ħiffet hâşıl olup a'zâ vü cevârîhi 'ilel (ü) emrâz-ı dünyeviyyeden berî olup niçe niçe nef'imüz müşâhede iderler. Zîrâ bizüm için diyâr-ı Hind'de envâ'i dürlü hoş râyiħaları ve müferriħ bahârları 'üd (u) 'anber ü za'ferân ile terbiyye iderler. Evvelâ şu'arâ-yı selef bizüm için buyurmuşlar ki beyt Çün şehirde yimeyince bir yeyim berçi kışi/Gözi açılmaz anuñ tıtmaz eli bitmez işi // Çıkmaķ isterseñ eger fers üstine/İki filcân kıahve iç berş üstine. İmdi böyle olsa bizden nâzik bir keyf olur mı?" didükde Efyün'uñ kıararı kalmayup Bers'e eyitdi ki "Bire aşlına 'âşi aħmaķ nâ-bekâr! Benüm vücûdum ve keyfiyyetüm olmasa sen neş'eyi kıanda bulurduñ? Er iseñ habîs bensiz kıuvvet ü kıudretüñ olsun." diyüp bunlara ser-zeniş iderken Muķimle Mâddetü'l-ferah **[43a]** dañı lisâna gelüp Bers'e arķalanup Efyün'a eyitdiler ki "Bire hey kıara yüzlü habîs! Biz var iken sen bunda gelüp keyfiyyet da'vâsın itmege ne vücuduñ vardır. Aşıl keyf bizüz ki ne kıadar ehl-i kemâl şâhib-i ma'rifet var ise bizüm keyfiyyetimüz ile cilvelenürler. Böyle iken gene biz keyfiyyet da'vâsın itmezüz. Ya sen ne kıarın ağrısı olduñ." diyü bunlardır muħârebeye vü

muḳātele(ye) şürü' idüp yağa yağa olmak şadedinde iken Esrār-ı sebze-püş Ḳahramānī gülbangla cilvegāhından şāhīn-misāl şıçrayup ayağ üzere ḳalḳup 'uḳābvārī meydān-ı maḥabbete gelüp elinde olan deste-çubın başı üzerinde fir-â-fir devr itdirüp kendüsün bunlaruñ mā-beynine şalup ve bunlara 'itāb ile ḥitāb idüp eyitdi kim "Niçün bī-ma'nā vü bī-hūde kelimāt idersiz bire nā-ḥalefler! Üçüñüzüñ daḫı bir aḳçe ma'rifeti yoḳdur. Mā-lā-ya'nī suḫan-ı pervāz ile gelüp şahrā-yı Taḫayyülāt'da ḳurı ḳurı lāf (ü) güzāf idüp boş yire ḳabāḫatüñüz izḫār idersiz. Kendi [43b] cürmiñüz bilmezsiz. Hele Efyün-ı hezār-fend da'vāsında şādıḳdur ki üçüñüzüñ daḫı keyfiyyeti anuñ ḳuvvetiyledür. Ammā cümleñüz daḫı tevbesi mühlük uğursuzlarsız. Evvelā Bers'e cevāb eyledi ki "Sen ol ḫā'in degül misin ki Raḫīkī-zāde Çelebi eḳālīm-i seb'de ism (ü) resmi müte'ārif bir büyük kimse iken saña muḳārīn münāsebet itmekle medyün olup senüñ sebebüñle kırk elli biñ ğuruş deyne ğirüp hīç bir vechile ḫalāş bulamayup āḫirü'l-emr senüñ uğruña kendi kendin şalb eyledi. İmdi sizüñ cümleñüz ümmet-i Muḫammed'üñ başına bir belā-yı āsmānī ve ḳazā-yı nā-gehānisiz. Öyle olsa sizüñ ne ḫaddiñüz ve ne miḳdārīñüz vardır ki bunda gelüp keyfiyyet da'vāsın idersiz. Aşıl ḫalḳuñ maḳbūli benem ki her kim beni isti'māl eylese ben aña igne delüğinden Hindistān'ı seyr itdürürem ve biñ ğazeli bir ayak üzere oḳuyup dürr-i meknūn söyleyirem. Benüm esrārüm ile sırr-ı Ḥaḳḳ'a vāşıl olup her ne cānibe nazar şalsa niçe 'ibretler müşāhede ider. Ḥaḳḳāten ifāde vü istifādeden ḫālī [44a] olmayup envā'-ı ma'ārif taḫşil iderler. Cümleden biri budur ki ser-ḫandān tā'ifesi ki 'ulemānuñ mebde'idür anlar olmasalar 'ilm maḫv olurdu. Bunuñ gibi tā'ife uşul-i leyālīde beşi onı bir yire gelüp 'ārifāne çıkarup yağ u 'asel peydā idüp ḫelvālar pişirüp ḳādir oldukları mertebe ṭatlular peydā ḳılup zevḳ (ü) sürür ḫāşıl iderler. Benüm ḳıvāmum (ile) 'ilm taḫşilinde olurlar. Ben olmasam meclislerinüñ revnaḳı olmaz. Beni isti'māl idüp ṭatlu yiyüp ṭatlu söyleyüp müzākere-i 'ilme şürü' iderler ve Rüm abdālları ve Rüm sipāhileri ke-zālik bensiz olmazlar. Fi'l-cümle baña ri'āyet iderler ve benüm için şā'irler daḫı beytler söylemişlerdür beyt Dükeli ḫalḳ içinde benüm nāmum esrārdur/Ekl-i ta'ām için ḫalḳa menfa'atüm vardır // Esrār sırrını şaḳın keşf eyleme nā-dāna/Bunuñla irişür 'ārifler çeşme-i ḫayvāna dimişlerdür. İmdi ben var iken sizler bī-edeblik idüp benüm üzerime taşaddur itmek murād idersiz. Bu ne ḫamākatdür!" diyince Būze-i nā-tüvān [44b] kükreyüp pīrāne bir na'ra-i dil-süz çeküp ayak üzere ḳalḳup ḫiddet birle Esrār'a eyitdi ki "Bre ḫill (ü) ḫürmeti nā-ma'lüm ḫayvānlar ğıdāsı aḫmaḳ nā-bekār kör bengī! Sen bu 'ālemi ḫālī ḳıyās eyledüñ ki bu meclisde benüm gibi iḫtiyār (u) umūr-dīde ḫuzūrında sen de gelüp keyfiyyet da'vāsın idersin. Evvelā ḫabīs senüñ ne söyleyecek yüzüñ vardır ki seni kim isti'māl iderse 'aḳl dā'iresinden çıkarup fehm nişānesinden maḫrūm idersin. ḫayvān-şıfat olup ve dā'imā bilā-sebeb bī-ma'nā yirlere gülüp muḫḫik-i 'ālem olur ve aḳzından çıkan kelāmı ḳulağı işitmez ve günde dünyāyı yise ḳarnı ṭoymaz. Vücūdı ne olduḡın fehm idemeyüp külliyyetle insānlıḳdan ḳıçup ḫayvān-ṭabī'at olur. Ḥaḳ Sübhāne ve Ta'ālā ḳullarını senüñ mel'ānetüñ ve maḫarratüñ şerrinden ḫalāş eyleye. İşte böyle bir mel'ünsin. Aşıl ḫalḳuñ maḳbūli benem ki 'ulemā tā'ifesinden ḫill (ü) ḫürmetüme zāhib olmuş yoḳdur [45a] ve beni isti'māl iden kimselere aşlā zararım isābet eylemez. Fā'idem ise muḳarrerdür. Görmez misin kim Ṭāṭār tā'ifesi ki yaḡmācı ḡāzilerdür bir ān bensiz 'işret etmezler ve ḫānlarınuñ elinden bir çapçak boza içse tā ölince ḳulı ḳurbānı olurlar ve niçe müddet ol keyfiyyetüm dimāḡlarından gitmez. Her añduḳça lezzet ḫāşıl iderler. Şütürbān ve rencber (ve) ḫammālān tā'ifeleri daḫı bir ān bensiz olmayup benüm ḫareket ü ḳıvāmum ile ḳuvvetlenürler. Benüm keyfiyyetüm biriñüzde yoḳdur. 'Abes yire söylemeñ bire nā-ḫalefler!" didükde hemān Şarāb-ı dil-güşā durduḡı yirde kızardı bozardı. Gāḫ al ve gāḫ ḳan gibi olup ḡazabından bir na'ra-i cān-sitān öyle ḫayḳırdı ki şahrā-yı 'İşret-ābād dürlü dürlü şadālar virüp ol vādiler güm güm ötdi. Öykesinden kendin yeñemeyüp arşlān-şıfat yirinden pertāb idüp Būze-i nā-tüvānuñ öñin alup eyitdi ki "Ey bī-edeb ma'tūḫ-ı ekber! Her biriñüz eyü atup [45b] ṭutdīñüz. Bu meydānı ḫālī ḳıyās itdiñüz. Bir zamān Efyün "Baña hezār-fend dirler." diyü ḫalṫ sözler ile keyfiyyet da'vāsın idüp oturcaḳ yirler begenmeyüp niçe lāf (ü) güzāf eyledi. Efyün'uñ benüm

yanumda ne vücūdı vardır ki atup tatar. Bir na'ra ursam elli dāne tiryākīnūñ ödi kopar ve bir ser-ḥoş bulana otuz tiryākī müjde virürler ve sen daḥı meydān-ı maḥabbetde "Baña Būze-i nā-tüvān dirler." diyü merdī da'vā idersin. Kedinūñ arslān yanında ne hüneri olacaḡdur ki izhār-ı fazīlet idüp keyfiyyet da'vāsın eylersin. Evvelā senūñ tālibūñ olanlar bir alay 'arabacıyān pezmürde ve meş'aleciyān ḥarbende ve kaṭırcıyān ve şütürbān ve ḥizmetkārān nekbetiyan ve renberān ve ḥammālān ṭā'ifeleridür. Bunlaruñ ise ḥar-ı dü-pāy ve ḡülbeyābāndur ve her ḡanda bir bī-mezāk ḥar-ṭabī'at var ise anlardır. Her kim seni isti'māl iderse zāhiri bātınına mübeddel olup evḡatını ḥāne-i müsterāḡda geḡürür.

[46a] Kimi ḥār u kimisi yābisdür
Mütenāvil olan cemī'-i ḡidā

Bā-ḥuṣūş eyle ṭabḡ olma
Ḳalmaya zerrece ḡatre-i mā

Ya'nī ṣāfī ola küdüretten
Ola fincān içinde cilve-nümā

Hīḡ nazīr ü 'adil olmaz aña
Şīr-i ḥurmā olursa da meselā

Ḳahvenūñ nef'i kim müşāheddür
Bir ikisin zıkr idelüm icmālā

Evvelen balḡamı izāle ider
Eridüp maḥv ider hīḡ ḡomaz aşlā

Ġaseyānile ḡay'a māni'dür
Boḡaza nef'i vardır didi ḡükemā

Şol baş aḡrısı ki anuñ sebebi
Zaḡmet-i şiddet-i ḥarāret ola

Ya belād-ı remed ki aña devā
Olmaya bir ṭarīḡ ile cānā

Gözün açdırmayup ḥücüm-ı sebel
Elif-i ḡāmetini ide dü-tā

Çāre-i def'i ḡahve içmekdür
Ḳahve olur aña 'ilāc (u) devā

Ḳahve iç ḡahve dāfi'ü'l-ḡamdur
Dile şayḡal virür dimāḡa cilā

Şübhe-i rābi'ūñ 'acebdür kim
Ola 'āḡil olana ḡāṭırsā

Vehm-i mahz ile ḡanḡı mezhebde
Buña taşrīḡ ola yāḡūd imā

Misk (ü) 'ūd (u) 'anber (ü) sükkerdür

Ġāliyā içine olan mülkâ

Buña şāhiddür müşāhedemüz
Sen dağı itmegil qurı da'vâ

Ĥāmisen zemme bā'is olması
Degül aşlâ müsellemü'l-fehvâ

[46b] Luţf taḅ'ı olan kimesne ile
Ķahve içmek virür hemişe şafâ

Ĥass taḅ'ı olan kimesne ile
Her ne meclisde kim eyler me'vâ

Zehre qā'il olur kelâmı anuñ
Ĥayra açmaz dehen çün ejderhâ

Maṭḅaḅ-ı meşrebinde her kişinüñ
Mü'mine ḥüsn-i zan gerek icrâ

Göz yumup kimse zemmini itme
Görmedigüñ dime ile'l-'amiyâ

Budurur sözüüm evvel ü āḥir
Temme bi'l-ḥayri hâhüna'l-fetvâ

ve dağı şu'arâdan Şer'î Efendi benüm ḥaqqumda bir ğazel-i
bedî'î söylemişdür.

Ehl-i keyfüñ çün olupdur derdine dermân qahve
Āh meded tüzce yetişdür bize yârân qahve

Ķahve olmazsa göñül zerrece râḥat olmaz
İçmeyince olamam ḥaşılı bir ân qahve

Olmasa keyf-i laṭifinde eger qalbe ziyâ
Dem-be-dem içmez idi zümre-i 'irfân qahve

Bâde-nüş olsañ elbetde getürür 'aqla zarar
Hele virmez kişinüñ 'aqlına noqşân qahve

Keyf virmez bize ey Şer'î bu berc (ü) efyün
Üstüne içmeyincek iki filcân qahve

[47a] İmdi benüm bu kadar şerefiyyetüm ve raġbetüm var iken sizüñ benüm ḥuzûrumda merdî da'vâ idüp öġünmek ne ḥaddiñüzdür." didükde cümle mükeyyifat neferleriyle bir yire cem' olup gördiler ki fi'l-vâki' şerefiyyetde Ķahve cümleden ziyâde olup kendülerin her vechile ilzâm ideyor. Bu kerre Efyün ve Berş ve Muḳîm ve Mâddetü'l-ferah ve Duḥân-ı âteş-perest bunlar Ķahve cânibinden olup sâ'irlerin söyletmeyüp nefy eylediler. Zîrâ bilürler ki kendüleri dağı Ķahvesiz olmazlar ve Ķahve olmayınca refâḥiyyet bulamazlar. Ķahve-i cân-fezâ dağı gördi ki bunlar kendüye tâbi' olup ser-fürü eylediler Duḥân'a vezâret virüp olbirlerine da'vet-i keyf için bir ḥizmet ta'yîn idüp kendüsi sedd-i

İskender olup mülükâne karar eyledi. Bu kerre Esrâr ile Bâde mücâdeleye ve mübâhaseye düşüp birbirlerini nazmla ilzâm iderek ceng harbine başladılar.

Cevâb-ı Bâde

[47b] Bâde didi Esrâr'a 'izzetlüyem cihânda
Kim haşm olur benümle beni seven baña yâr

Kur'an içinde adum nuqla añdı Hâlık
Anuñ gibi kim ola medh ide anı Gaffâr

Begler kamu vezîrler içmege beni muhtâc
Gül yüzlü nâzenînler cümle baña harîdâr

Her kaygulu gönüller bende güler açılır
Ni'met benümle hem-dem şenlik benümle hem-vâr

Şitâ vaqti mekânım 'âlî serây içinde
Evvel bahârda yerüm bâğçe vü bâğ (u) gülzâr

Benümle hoş yaraşur şöhet-i sâz-ı çüb
Ân olur benümle mahebûb-ı vaşl-ı dil-dâr

Bu sözlerini Bâde diyince bir yañadan
El ele urup güldi qahqahâyla Esrâr
Cevâb-ı Esrâr

Esrâr didi Bâde'ye lâf urma hâlünü gör
'Âlemi ıssız mı şanduñ ne hoş ögündüñ ey yâr

'Ad ile da'vâ olmaz zâtuñda olmayıcağ
Senüñ aduñ Bâde ise benüm de adım Esrâr

Fi'le bahs iderseñ beri gel işte meydân
Nâmla bahs iderseñ mestürdur fi'l-i Esrâr

Kur'an içinde Hâlık adını zemm eyledi
Sen anı medh şanduñ bilmedüñ ey 'alef (ü) hâr

[48a] Beni yiyen bilinse ne güft (ü) gū ne gavgā
Seni içen tuyulsa sekzen degnek çalarlar

Bunca habâ'is ile sen söyleyüp ögünmeñ
Ne haddüñ var ey eşek ne şeklüñ var ey murdâr

Cevâb-ı Bâde-i İlzâm

Bu sözleri işitdi incindi gâyet Bâde
Eydür şol hor (u) mezmüm ne fuş herze söyler

Her kişi himmetine göre varur tarîkin
Her kimse şüretine göre sözünü söyler

Elüñe âyine alup baķ yüziñe hey aħmaq
Ne şüretle me'nüssin ne ma'niden ħaberdâr

Bu söz ile Esrâr'ı ilzâm eyledi çünkim
Cevâbın bulmayup âħir süpüri ħutup kaçar

Niçe da'vâ eylesün esrâr yiyen Bâde'den
Bir ser-ħoş gâ'ib olsa kırķ tiryâķi müjde var

diyüp ol daħı sözün tamâm eyledükde gördi Esrâr gitmiş. Ol maħalde sekre müte'allik olan keyfler Şarâb'a tâbi' olup ol daħı a'vânile qarâr eyledi. Bu kerre tiryâķiler [48b] ser-ħoşlaruñ ol meclisde çağırup bağırmasına tãkat getürmeyüp birer birer çözüldiler. Andan soñra ğayrı söz söyler kimse qalmayup aħşam daħı ğarîb olmağla her biri a'vân (u) erbâbın alup çekilüp gitdiler. Ol kaşır-ı dil-güşâ gene ħâlî kaldı. Biz daħı bu temâşâlardan ħayli 'ibret taħmîl idüp maķâmımuza geldük. İmdi benüm cānum kışşadan ħişşe dir. Bu dāma düşmeyen yārān şakınup ħiç birisiyle ülfet itmeye. Cenâb-ı rabbü'l-'âlemînüñ yapduğı taḫî'atı bozmaya. Soñra ħalâşı güc olur ve rāħat görmeyüp envâ'-ı zaħmet (ü) meşakķat ile nedāmetlerin çeküp ince belâlara giriftâr olur. Eger ğaflete düşüp def'-i ğam için iderüm dirse andan aħmaq âdem olmaz. Kačan saña ğam 'arız olsa Qur'an-ı 'azîmü's-şān tilâvet eyle. Bilmem dirseñ zıkrullaha meşğül ol veyâħüd şalavât-ı şerîf getür. Gör ğamdan eser qalır mı. Zāhirüñ ve bâḫınuñ pür-nür olup [49a] hem dünyāda ve hem âħiretde ğamdan ħalâş olursın. Ammā bu keyf didiğüñ nesnelere ile zāhirüñ ve bâḫınuñ mülevves olur. Soñunda ise ħumârı muķarrerdür. Def'-i ğam ideyüm dirken anca dürlü ğamlara ve elemlere uğrarsın. Ecel ħod eñseñde ħāzırdur. Tevbe ideyüm dirken boğazuñ alur ħaberüñ olmaz. İmdi bilürsin bu fenâ dünyāda birkaç gün misāfırsın. Be-her-ħāl göçseñ gerek. Gelen gider qonan göçer. Be-her-ħāl gerek Dārâ gerek Rüstem gerek Zāl 'âķiliseñ 'âlemüñ naķşın görüp meyl eyleme. Köhne bir vîrānedür bünyādı âb üstündedir dimişler. 'Âķil olana kâfidür bād.

Sonuç

Taksim Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları K. 633 numarada bulunan 182 varaklık bir hikâye mecmuasının içinde yer alan 9 Aralık 1737 istinsah tarihli Hikâyet-i Cemiyet-i Mükeyyifat-ı Âlem ve Mübâhase ve Mücâdele, on dört keyif verici maddenin Tahayyülat sancağı adlı hayali bir sancağın İşret-âbâd sahrasında âlemin keyif verici maddeleri için inşa edilmiş bir kasırdaki üstünlük mücadelesini konu alan bir mükeyyifat münazarasıdır. On dört varaklık bu eser iki özelliği ile dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki afyon, berş, esrar, boza, tütün, şarap, kor ateş, müselles, bal likörü, elma likörü, mukim, maddetü'l-ferah, arak ve kahveden oluşan on dört keyif verici madde ile mükeyyifat münazaraları içinde keyif verici madde kadrosu en geniş olanıdır. İkincisi ise münazaranın sonunda kahve ile bade arasındaki üstünlük mücadelesinin bir sonucu bağlanmaması nedeniyle diğer mükeyyifat münazaralarının aksine sonuçsuz münazaralar sınıfına girmesidir. Bu iki özelliğinden dolayı Hikâyet-i Cemiyet-i Mükeyyifat-ı Âlem ve Mübâhase ve Mücâdele diğer mükeyyifat münazaraları arasında temayüz etmiş nevi şahsına münhasır bir mükeyyifat münazarasıdır.

KAYNAKÇA

AÇA, M. vd. (2009). *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*. İstanbul: Kriter Yayınları.

- AYNUR, H. (2020). "A Survey of Disputation Texts in Ottoman Literature". *Disputation Literature in the Near East and Beyond*. (eds. Enrique Jimenez-Catherine Mittermayer). Berlin: De Gruyter: 283-308.
- BAYRAKTAR, N. (1994). *Atatürk Kitaplığına Yeni Bağışlanan Yazma Kitapların Alfabetik Kataloğu II*. İstanbul: Osmanlı Yayınları.
- BENLİ, Ş. (2019). "Bir Metin Yeniden Yazılırken Neler Değiştirilir: Dâfi'u'l-Hüzn ve Mahzenü'l-Esrâr Örneği". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. 22: 137-170.
- BENLİ, Ş. (2021). *Klasik Türk Edebiyatında Münazara Sümerlerden Osmanlılara Bitmeyen Tartışmaların Hikayesi*. İstanbul: DBY Yayınları.
- DİRİÖZ, M. (2016). "Türk Edebiyatında Münazara". *Klasik Türk Edebiyatı Yazıları: Nisyana Düşen Gölge*. (ed. Ahmet Kartal-Gözde Özcanar). İstanbul: Doğu Kütüphanesi: 125-129.
- GÖKYAY, O. Ş. (1940). "Türk Edebiyatında Munazara". *Yücel: Aylık Sanat ve Fikir Mecmuası*. XII/68: 74-78.
- Hikâyet-i Cem'iyet-i Mükeyyifât-ı Âlem ve Mübâhase ve Mücâdele*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Taksim Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları. K. 633/5: 35b-49a.
- JAKOBS, N. (1985). "The Typology of Debate and The Interpretation of Wynnere and Wastoure". *The Review of English Studies New Series*. XXXVI/144: 481-500.
- SEVİNDİK, H. (2013). "Nidâ'î'nin Mubâhasât-ı Mükeyyifât Adlı Münâzarası ve Osmanlı Günlük Yaşamının Bir Parçası Olarak Keyif Verici Maddeler". *Uluslararası Klasik Türk Edebiyatı Sempozyumu*. Ordu: Ordu Üniversitesi Yayınları: 326-351.
- TEZCAN, N. (1983). "Lâmi'î'nin Gûy u Çevgân'ından İki Münazara". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1980-1981*: 49-63.
- WAGNER, E. (1993). "Munazara". *EI (New Edition)*. Leiden-New York. VII: 565-568.
- YILMAZ, F. B. (2013). "Nidayî El-Ankaravî'nin Bilinmeyen Bir Eseri Mübâhasât-ı Mükeyyifât ve Aynı Konudaki Diğer Eserler". *Turkish Studies*. VIII/3: 681-704.